

Geschut op de Wageningse Berg

De Duitse artillerie bij Wageningen mei 1940

Amersfoort, 2012
Dr C.J. Ruissen

Verantwoording

Het lijkt vrij overbodig om nu nog, ruim 70 jaar later, een nieuw werk te schrijven over de gevechten bij de Grebbeberg. Veel is immers al lang bekend. Er valt ook weinig te verbeteren of aan te vullen op de bekende boeken. Toch is er een belangrijke leemte in de krijgshistorische publicaties. Er wordt maar heel weinig aandacht besteed aan het optreden van de artillerie. Vooral over organisatie, bewapening, en tactiek werd niet zoveel gezegd. Bovendien (b)lijkt de daarover in vroegere publicaties aangeboden informatie lang niet altijd juist te zijn.

In deze studie wordt daarom de uitdaging aangegaan om de nu bekende gegevens op een rij te zetten, nader te analyseren, en te zien wat er dan nog over blijft van het gangbare beeld.

Dit werk heeft één beperking: het is een (mijn) interpretatie. Het heeft ook een uniek plus: het is nog niet voltooid en staat daarmee open voor discussie en wijziging. Daarom werd dit "werk in uitvoering" op www.grebbeberg.nl geplaatst. Vragen, commentaar, en nieuwe inzichten zijn welkom. Ze zullen zo goed mogelijk worden beantwoord en verwerkt.

Dr C.J. Ruissen
Amersfoort, 2012.

1 Gevechtskracht

1.1 Hoofdvraag

Gangbare opvatting is, dat de Nederlandse verdediging bij Wageningen in mei 1940 overlopen werd door een overmachtig leger, dat superieur bewapend was en doortastend optrad. Dat beeld lijkt flink vertekend.

De Nederlandse verdediging bij de Grebbeberg wordt door bekende auteurs afgeschilderd als uiterst zwak. De Grebbelinie (Vallestelling) was, toen het erop aan kwam, niet op volle oorlogssterkte en vertoonde nog andere gebreken [1]. Generaal Reynders koos die stelling, verlengd met de linie Ochten - De Spees en de Peel-Raamstelling, tot hoofdverdedigingslijn. De toegewezen troepen kregen de taak, om de aanval hier tot staan te brengen en minstens enkele dagen te binden. De generaal rekende erop, daarna terug te kunnen vallen op de Nieuwe Hollandse Waterlinie, om dan met buitenlandse hulp de vijand definitief af te slaan [2]. Door de bevelswisseling veranderde het plan. Generaal Winkelman wees de linie Grebbe-De Spees-Ochten aan als hoofdstelling, zonder nog te rekenen op de mogelijkheid van terugname. Zuidgrens vormde bij hem een nieuw in te richten Waal-Lingstelling [3].

Tussen Rhenen en Wageningen stond niet meer dan één regiment (8 RI), verdeeld over drie verdedigingszones. Bij de divisie (IV Div) was heel wat artillerie ingedeeld (72 stukken). De helft daarvan voor vuursteun aan 8 RI. Maar het waren grotendeels oudere typen met weinig vuurkracht [4]. Al op 10.5.40 werd de kleine Nederlandse luchtvloot grotendeels vernietigd [5]. Pantserwagens waren er een dag later ook weinig meer. De huzaren in het voorterrein hadden als opdracht verkenningen en vertragende acties uit te voeren. Zij hielden een peloton pantserwagens over [Landsverk 1938], na opgedragen verplaatsing naar Den Haag [6]. De hoofdverdediging was daarmee verder verzwakt. Het Veldleger had geen goede ogen meer en heel wat bijtkracht verloren.

Voor de aanval op de sector bij Wageningen stond een hele divisie (207. ID) gereed. Versterkt met een goed geoefend regiment (SS "Der Führer") en voldoende artillerie voor deze sector (69 stukken). Zeker, als nog rekening gehouden wordt met de mogelijke inzet van jagers, Stuka's en andere bommenwerpers [7].

Tegen deze achtergrond valt niet goed te verklaren, hoe de Nederlandse defensie hier nog zo lang stand heeft kunnen houden. Beeld en informatie lopen niet helemaal meer gelijk. Vandaar deze studie.

Kern is de superioriteitsvraag. Speciaal voor wat betreft de Duitse artillerie, gegeven de inrichting van de Grebbelinie bij Wageningen. De nu bekende gegevens wijzen erop, dat dit wapen minder krachtig was dan wel gedacht wordt, slechts geleidelijk tot ontplooiing kwam, en ook verder niet erg effectief werd benut. Was dat zo ?

Om een onderbouwd antwoord te kunnen geven op deze hoofdvraag, wordt eerst gezien:

- Hoe het Duitse leger na WO I werd ontmanteld en weer opgebouwd
- Welk deel van 207. ID in feite in actie kwam voor de aanval bij Wageningen
- Welke vuurkracht de artillerie aan Duitse zijde in deze gevechtssector had en wat daarvan werd benut
- Wat nog gezegd kan worden over de sterkte van de verdediging (gegeven terrein, inrichting en bezetting)

Hoofdstuk 2 beschrijft de aanval van dag tot dag, om een goed beeld te krijgen van de gevolgde tactiek. Ook dan gaat de voornaamste aandacht uit naar het optreden van de artillerie. Hierover is nog maar weinig gepubliceerd.

Hoofdstuk 3 geeft nadere informatie over waarnemingen op de Duitse artillerie en bijzondere acties met het doel die uit te schakelen. Ook daarover was nog niet veel in ruime kring bekend.

Hoofdstuk 4 gaat na, wat er na hernieuwde afweging overblijft van het gangbare beeld.

1.2 Na Versailles

Na WO I werd de Duitse defensie op last van de overwinnaars bijna compleet ontmanteld. Volgens het Verdrag van Versailles (1919) mocht een legertje overblijven van hooguit 100.000 militairen. Puur voor ordehandhaving en grensbewaking. Maximaal zeven infanterie- en drie cavaleriedivisies. Aan artillerie alleen voorzien van licht geschut. Totaal 204 kanonnen van 7,7 cm [7,7 cm FK 16] en 84 houwitser van 10,5 cm [10,5 cm le FH 16] [8].

Het in Duitse ogen schandelijke dictaat werd al snel omzeild. Geschutvoorraden en kennis bracht men, waar dat kon, over naar neutrale landen. Er werd gebruik gemaakt van stromannen en ondoorzichtige eigendomsconstructies. In ons land stond de Hollandsche Industrie- en Handelsmaatschappij onder verdenking. In Zweden Bofors [9].

Ondanks de opgelegde beperkingen werden tussen 1935 en 1939 enkele slagkruisers en slagschepen gebouwd. De Scharnhorst (1936), Gneisenau (1936), Bismarck (1939) en Tirpitz (1939) liepen van stapel. Ze hadden rond de 40.000 ton waterverplaatsing. Officieel moesten deze oorlogsschepen "verbeterde 10.000 tonners" genoemd worden, 10.000 ton was de door het Verdrag van Versailles opgelegde limiet. In "sportvliegclubs" kregen toekomstige piloten van de Luftwaffe hun opleiding. De Jong noemde deze verhullende acties al [10].

De ontwikkeling van modern geschut werd al tussen 1927 en 1930 opgestart. Het kreeg de type-aanduiding "18". Gewoonlijk gaf dat cijfer het modeljaar aan. Mogelijk werd zo een verhullende aanduiding gebruikt. Misschien ook werden toch bestaande ontwerpen uit dat jaar benut. Krupp en Rheinmetall waren weer de grootste producenten. Als meest bekende typen werden aangemaakt [11]:

Tabel 1. Nieuwe geschuttypen na het Verdrag van Versailles

Geschut type	Standaardnotatie	Start ontwerp resp. invoering	Feldheer april 1940
10,5 cm schwere Feldkanone 18	10,5 cm s FK 18	1927, resp. 1933	456
15,0 cm schwere Feldhaubitze 18	15,0 cm s FH 18	1927, resp. 1933	1.148
10,5 cm leichte Feldhaubitze 18	10,5 cm le FH 18	1928/30, resp. 1935	3.340
7,5 cm leichte Feldkanone 18	7,5 cm le FK 18	1931/32, resp. 1938/1939	0
15,0 cm schwere Feldkanone 18	15,0 cm s FK 18	1933, resp. 1938/1939	52
21,0 cm Mörser 18	21,0 cm Mrs 18	1933, resp. 1938/1939	135

De cijfers in de laatste kolom geven het aantal stukken bij Divisie- en Leger(korps)artillerie, berekend uit de lijst van 1.4.40 [12]. De getallen van de 10,5 cm le FH 18 en de 15,0 cm s FH 18 liggen ver boven de andere. Oorzaak is, dat die typen standaardbewapening werden bij de infanteriedivisies. Een regiment divisieartillerie had doorgaans drie afdelingen (36 stukken) 10,5 le FH 16 of 18 en één afdeling (12 stukken) 15,0 cm s FH 13 of 18. Het geschut van model 13 en 16 was nog bespannen, dat van model 18 in de regel al gemotoriseerd. De motorisering begon hier tussen 1929 en 1933 [13].

Uit de tabel valt niet op te maken, dat behalve ouder geschut ook Tsjechische en Poolse oorlogsbuit moest worden ingedeeld [14]. De geschutproductie hield de sterke legeruitbreiding na 1936 niet bij.

Duitse bronnen geven veel hogere getallen voor de voornaamste geschuttypen [15]. Die betreffen het totale bestand. Inclusief andere legereenheden en de geschutreserves. Ook zijn ingedeeld oud geschut en buit daarin meegerekend.

Het is, gezien de vrij late start van aanmaak, niet verwonderlijk dat de 15,0 cm s FK 18 en de 21,0 cm Mrs 18 in mei 1940 nog maar mondjesmaat beschikbaar was. De behoefte zal veel groter zijn geweest. Na de Duitse mobilisatie in september 1939 vond tot aan het begin van de Westfeldzug nog een flinke legeruitbreiding plaats. De volgende getallen laten dat zien [16]. Het aantal divisies en artillerieregimenten liep steeds bijna gelijk op.

Tabel 2. Legeromvang na het Verdrag van Versailles

Jaar	Divisies en artillerieregimenten
1919	10
1934	21
1935	36
1936	(50) *
1939	99
Mei 1940	135

* Geschat cijfer

In de opbouw vielen wel gaten. In mei 1940 ontbrak bij 30 divisies de vierde afdeling (IV) met zwaar geschut [17]. Stap voor stap werd Duitsland de oorlog ingetrokken. Uiteindelijk nog onvoldoende voorbereid en bewapend. Belangrijke politieke momenten (referentiepunten voor de laatste tabel) waren zoal [18]:

Januari 1933	Hitler tot Rijkskanselier benoemd, machtsovername
Maart 1935	Bepalingen van het Verdrag van Versailles opgezegd, herinvoering dienstplicht, verklaring van "Wehrhoheit" (recht op eigen verdediging, in sterkte gelijk aan die van andere grote landen in Europa, met name Frankrijk en Groot-Brittannië)
Maart 1936	Bezetting van de gedemilitariseerde zone van het Rijnland
Maart 1938	"Anschluss" (zogenaamd vrijwillige aansluiting) van Oostenrijk
September 1938	Zones met veel Duitssprekende bewoners van Tsjecho-Slowakije opgeëist en ingelijfd
Maart 1939	De restgebieden van Tsjecho-Slowakije ook ingelijfd
Augustus 1939	Begin van de Poleneldtocht, Polen wordt veroverd en bezet
September 1939	Oorlogsverklaring van Frankrijk en Groot-Brittannië, Duitse mobilisatie
April 1940	Operatie "Weserübung", bezetting van Noorwegen en Denemarken
Mei 1940	Begin van de Westfeldzug, Duitsland nu ook in oorlog met België en Nederland

1.3 X. AK en 207. ID

Belangrijke bron voor gegevens over de uitvoering van de Duitse aanval in mei 1940 is de krijgshistorische studie onder redactie van Gen-maj tit. b.d. V.E. Nierstrasz. Algemeen bekend als de "Groene Serie". Het ging daarin vooral over de kwaliteit van de verdediging. Over de uitvoering van de Duitse aanval wordt in dit werk alleen informatie op hoofdlijnen verschaft. De series van LKol b.d. E.H. Brongers en Dr L. de Jong gaven de eerste aanvullingen hierop. Ook dat zijn nog altijd boeiende en veel gelezen werken [19].

Uit de krijgshistorische archieven van het NIMH Den Haag en het BA-MA Freiburg zijn ondertussen veel belangrijke details bekend. Authentieke documenten geven nieuw inzicht op punten als uitrusting, ontplooiing, bewapening, stellingen en tactiek. Andere bronnen geven nog (vaak sterk gekleurde) achtergrondinformatie. Vooral over geoefendheid, het verloop van de strijd, namen van commandanten met hun wapenfeiten [20]. Bekend was al, dat het Xe Armeekorps (X. AK) de aanval uitvoerde in het gebied N van de Waal. De operaties Z van de Waal waren opgedragen aan XXVI. AK. Beide korpsen vormden met de cavaleriedivisie 1. KD de grote eenheden van 18. Armee, ingedeeld bij Heeresgruppe B [21]. Van 18. Armee en X. AK zijn de officiële indelingen (Truppeneinteilung, Kriegsgliederung) bekend. Uit deze documenten blijkt de organisatie en de bijbehorende bewapening die er had moeten zijn (Soll) [22]. Voor X. AK de volgende uitsnede uit het schema [23].

Figuur 1. Truppeneinteilung der 18. Armee, X. AK

X. (m Korpslr.)	
verst. 14 "DF"	14 "AH"
526.	227.
207.	
Artillerie:	Pioniere:
Art. Kdr. 22	Pi. Btl. (mot.) 651 mit
I. Art. Abt. (mot.) I./697	Br. Kol. B.
s. " " II./256	Br. Kol. B. 1./410
E. Battr. 674 (1 Gesch)	" " 2./410
Bb. Abt. 30	" " 1./412
	" " 2./412
	" " 612
	Bau. Btl. 37
Pz. Zug 3	
" " 4	
" " 7.	
	Luftwaffe.
	4. (H) 23.

NIMH Coll 409, Inv Nr 550-004

Grote eenheden van X. AK waren de drie infanteriedivisies (526. ID, 227. ID, 207. ID), versterkt met twee SS-regimenten: SS-Standarte "Der Führer" (SS "DF") en Leibstandarte "Adolf Hitler" (L "AH"). Van de drie divisies was 526. ID een grensbewakingseenheid. De tweede zou, versterkt met L "AH", noord van de lijn Ede - Apeldoorn (beide plaatsen inbegrepen) ingezet worden. De derde, versterkt met SS "DF", zuid hiervan tot aan de Waal. In feite vormde SS "DF" de voorhoede, die in hoofdzaak de aanval tegen de Grebbeberg uitvoerde [24].

De artillerie van X. AK stond onder bevel van Artillerie Kommandeur 22 (Arko 22), GenMaj Walter Büchs [25]. Hij had een lichte en een zware artillerie-afdeling tot zijn beschikking, een spoorwegbatterij, een meetafdeling en drie pantsertreinen. Over de eenheden Korpsartillerie die in de sector van 207. ID zijn ingezet nog het volgende.

IV./256. AR was een afdeling 15,0 cm s FH 18 (mot). Twee van de drie batterijen werden ter beschikking gesteld aan 207. ID. De derde ingedeeld bij 227. ID. De batterijen 10. en 11./256. AR werden verdeeld over de spitsen. De eerste ging mee in de aanvalsgroep over Westervoort (Groep Keppler, kern I. en III./SS "DF"), de tweede in de aanvalsgroep over Doetinchem (Groep Von Scholz, kern II./SS "DF") [26].

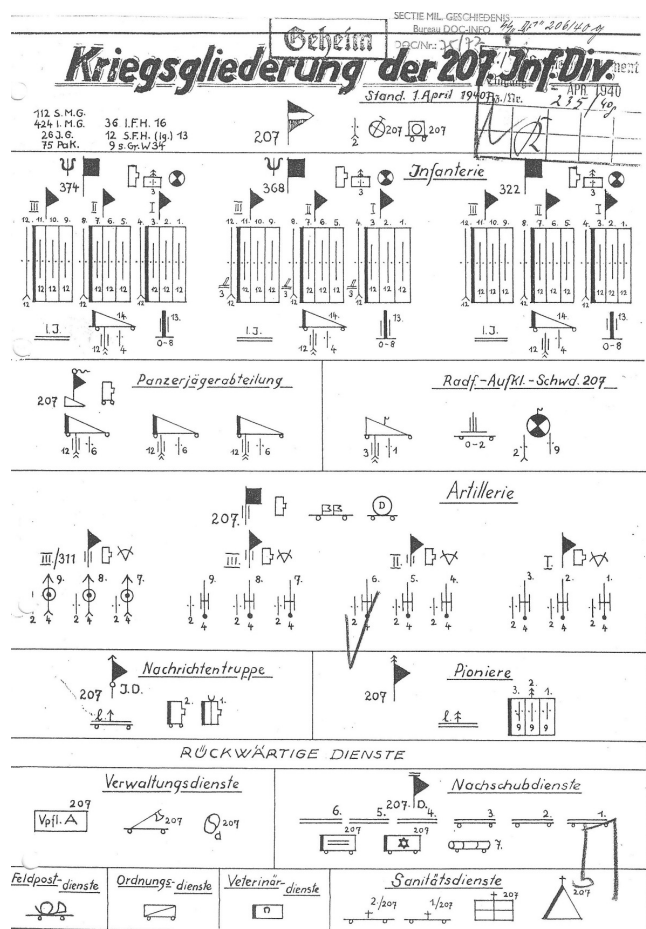
De batterij spoorweggeschut (EB 674) was bij Dinslaken gereedgesteld. Deze bestond uit één stuk 24 cm SK L/40, type "Theodor". Als vuurstelling had men een emplacement 1 km ZO van station Elten ingericht. Vermoedelijke taak was de overtocht over de IJssel en het Pannerdens Kanaal te ondersteunen. Mogelijk aangewezen doelen waren daarbij Fort Westervoort en Fort Pannerden. Andere lonende doelen waren niet binnen bereik [27].

Bij Elten stond de groep "Zugspitze" gereed (Groep Köhler). Deze bestond uit Eisenbahn Panzerzug 7, die in de volgwagens de twee versterkte compagnieën 7./374. ID en 10./374. ID vervoerde met een Kleine Funk Trupp [28].

Beobachtungs Abteilung 30 (Bb. Abt. 30) was de meetafdeling. Hoofdtaken daarvan waren het inmeten van stellingen en tereinpunten, en het opsporen van vijandelijke artillerie door licht en geluid. De derde batterij (lichtmeting ?) bleef de eerste dagen in reserve bij Velp [29].

Van 207. ID is ook een (uiteraard wat gedetailleerder) indelingsoverzicht bekend [30]. Deze vraagt een nadere toelichting voor het gebruik van de tactische tekens (symbolen) en de inzet bij de Grebbeberg.

Figuur 2. Kriegsgliederung 207. ID

NIMH Coll 410, Inv Nr 75-072

Het schema laat zien, dat de divisie bestond uit de infanterieregimenten 374., 368. en 322. IR. Verder had die onder meer een Panzerjägerabteilung, Radfahr-Afklärungs Schwadron, Nachrichtentruppe en de Pioniere. Omdat 207. ID tot 13.5.40 nauwelijks infanteristisch werd ingezet, is de verdere samenstelling in dit kader niet zo interessant. Wel nog het 207. AR, onder bevel van Oberst Wilhelm Metger [31].

Volgens de gebruikte symbolen bestond dit AR uit drie afdelingen lichte houwitser, type 10,5 cm le FH 16 (besp) en een vierde afdeling zware houwitser, type 15,0 cm s FH 16 (lg) 13 (besp). Opvallend is, dat de vierde afdeling met de s FH afwijkend genummerd is. Niet IV./207. AR, maar III./311. AR en met batterijnummers 7., 8. en 9. inplaats van 10., 11., en 12. Op het overzicht van 10.12.39 heeft de AR dezelfde opbouw wat betreft III. en IV., maar dragen de eerste twee afdelingen nog nummers uit de Heeresartillerie: lichte Artl. Abt. 754 en idem 755. Die waren toen nog anders bewapend, met 7,5 cm kanonnen (de 7,5 cm FK 16 n.A.) [32]. Volgens een Duits handboek werden bij de mobilisatie in 1939 de bespande zware artillerie-afdelingen uit de hogere echelons weggehaald en toegevoegd aan de divisies. Voorzover de divisies al een gemotoriseerde IV. afdeling hadden, gingen die naar Korps of Heer [33]. Bij 207. ID is het waarschijnlijk anders gegaan. De Landwehrdivisie deed bij de Polenveldtocht gevechtservaring op. Hierna werd zij volwaardige ID en volgens de eerder genoemde schema's voor een deel herbewapend [34].

De IR's van 207. ID zijn niet meteen bij Wageningen benut. Pas in de avond van 12.5.40 kreeg 322. IR bevel SS "DF" af te lossen. 207. AR werd maar voor een deel ingezet. Op 10.5.40 bleef I./207. AR buiten de gevechtszone (bij de Groep Von Oesterreich, kern 368. IR) met bestemming Doesburg. Ook III./207. AR bleef in het veilig gebied (bij de Groep Neidholdt) en ging niet verder dan Didam. De rest bleef in reserve (bij de Groep Metger, Kern IR 374 en de rest van 207. AR). Dit artillerieregiment werd in drie fasen ontplooid bij Wageningen [35]:

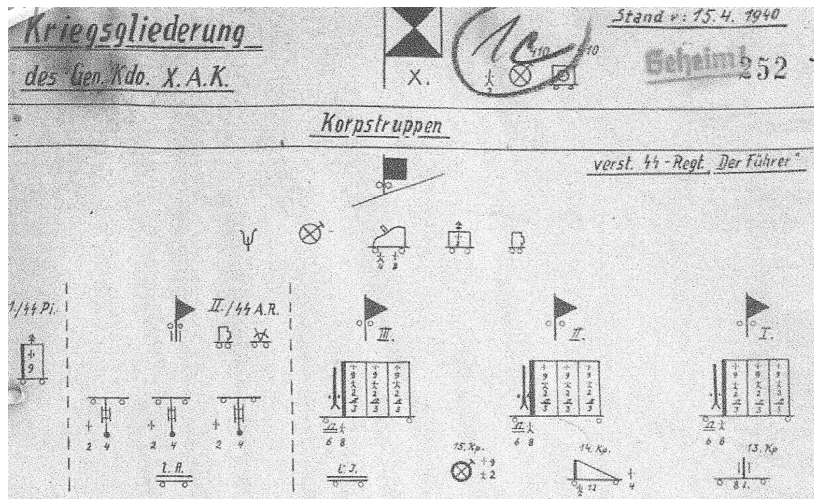
11 mei	Ingezet	III./207. AR
12 mei	Toegevoegd	III./311. AR
13 mei	Toegevoegd	4. en mogelijk ook 6./207. AR

I./207. AR ging 12.5.40 naar 227. ID, 5./207. AR die dag naar de Betuwe (Groep Brückner, kern Pz. Jäg. Abt. 207).

1.4 SS "DF"

Van het versterkte SS "DF" is de Kriegsgliederung ook uit authentieke documenten bekend. Daarnaast nog voor een groot deel de bezetting, inclusief die van het als artillerieregiment aan deze Standarte toegevoegde II./SS AR. Beide eenheden behoorden tot de Korpstruppen (toegevoegde eenheden) van X. AK. Hierin ondermeer ook de versterkte Leibstandarte "Adolf Hitler" met IV./SS AR [36].

Figuur 3. Kriegsgliederung SS "DF"

BA-MA, RH 24-10/44

Als de potloodstreep in het schema een doorhaling is, ontbrak de regimentsstaf. Wel had de Standarte een muziekkorps en een afdeling (peloton) wielrijders, pantserwagens, pioniers, en verbindingen.

Verder waren er de gebruikelijke drie bataljons, elk met een stafafdeling. Per bataljon drie Schützenkompanien en één sMGkompanie, doorgenummerd van 1. tm 12. De 13. Kp. (lichtes IG) had de standaardbewapening van acht stukken 7,5 cm le IG 18. De 14. Kp. (Panzerjäger) beschikte over 12 stukken 3,7 cm Pak 36. De 15. Kp. (Kradschützen) had behalve de geweren ook enkele stukken MG. Die Kompanie was mogelijk versterkt met een peloton pantserwagens [37]. Links in dit schema staat 1./SS Pi. (Pioniers), die officieel als 16. Kp. werd aangeduid [38]. SS "DF" had voor het vervoer van voorraden en personeel nog een lichte Infanteriekolonnie. Verder was een afdeling artillerie ingedeeld (II./SS AR), met staf, verbinding-, en meetafdeling. Die had 12 stukken 10,5 cm le FH 18 (mot). Voor munitietransport een lichte Artilleriekolonnie. Het personeel ging mee in geschuttrekkers (SdKfz). Brongers geeft in de Appendix van "Grebbeleinie 1940" op enkele punten wat andere informatie. Hij typeert de 16. Kp. als een Kompanie s IG met 15,0 cm geschut. Verder zouden de stukken le IG in zijn opvatting vuurmonden 7,62 cm (een later ingevoerd Russisch type IG ?) geweest zijn [39]. Tot het begin van de Westfeldzug kunnen zeker wel mutaties zijn doorgevoerd. Maar deze gegevens lijken bij een latere fase te horen.

SS "DF" vormde de gemotoriseerde voorhoede van 207. ID die als stoottroep werd gebruikt en zich ook graag zo profileerde [40]. Het regiment ging met twee spitsen op weg naar Wageningen. Twee bataljons (Groep Keppler, kern I. en III./SS "DF") over Westervoort - Arnhem - Renkum. Die groep werd gesteund door 10./265. AR. Het derde bataljon (Groep Von Scholz, kern II./SS "DF") over Doetinchem - Doesburg - Ellecom. Deze groep werd gesteund door 11./256. AR [41]. In de ochtend van 11.5.40 kwam dit bataljon in Renkum aan [42]. Onduidelijk is of, en dan waar en hoe, II./SS AR hiernaast ingezet werd tijdens de opmars. Het is zeer aannemelijk dat deze speciaal toegevoegde afdeling door SS "DF" gretig werd benut in beide spitsen. Dat kan niet worden vastgesteld. In de Duitse documenten wordt meestal alleen vaag gesproken over de inzet van "zware wapens" [43]. Het ligt voor de hand daarbij eerst aan mitrailleurs, mortieren, en/of infanterieschut te denken.

Er zijn uitgebreide slagordes bekend van de Feldheer-divisies, met naam en rang van bijna alle officieren [44]. Bij vergelijking zijn de opgaven soms niet helemaal gelijk. Bijvoorbeeld Wilhelm Metger als Kdr 207. AR wordt in de ene webpublicatie Oberstleutnant genoemd, in een andere Oberst [45]. Het laatste is het meest waarschijnlijk. Een regimentscommandant was in de regel toch Oberst. Vermoedelijk was hij dan in 1939 (bij de mobilisatie) nog Oberstleutnant. Als andere namen worden genoemd, zal ook een andere peildatum meestal de oorzaak zijn [46].

Van SS "DF" en II./SS AR zijn kaderlijsten bekend. Voor SS "DF" met hiaten, uit werk van Brongers en een opgave van verliezen. Bron voor II./SS is een lijst met de bevelvoerenden van deze afdeling [47].

Tabel 3. Kaderlijst SS "DF"

Eenheid	Functie	Rang	Naam
SS "DF"	Standartenführer	Sttf	Georg Keppler
	Adjutant	HStuf	Ruoff
	Führer Panzerspähzug	OStuf	Schneider
I.	Sturmabführer	Stubaf	Thomas Müller
	Adjutant	OStuf ?	Lingner
	Truppenarzt	OStuf ?	Dr Mittelberger
1.			
2.			
3.		HStuf	Ulrich Boysen-Schmidt
4.			
II.	Sturmabführer	Stubaf	Fritz von Scholz
	Adjutant	OStuf	Ernst Daberkow
5.		OStuf	Josef Wohlschlägel
6.			
7.			
8.			
III.	Sturmabführer	OStubaf	Hilmar Wäckerle
	Adjutant	OStuf	Geletnecky
	Ordonnanz Offizier	UStuf	Flor
9.		HStuf	Heinz Harmel
10.		HStuf	Klemens Stickdorn
11.		HStuf	Edmund Kuttelwasser/H. Ney
12.		HStuf	Otto Kumm
13.	Führer leichte IG Kp		
14.	Führer Panzerjäger Kp		
15.	Führer Kradschützen Kp	HStuf	Ziensen
16.	Führer Pionier Kp	OStuf	Willy Henrichs
	Führer leichte Inf Kolonne	OStuf	Steinbeck

Tabel 4. Kaderlijst II./SS AR

Eenheid	Functie	Rang	Naam
II.	Abteilungsführer	Stubaf	Robert Erspenmüller
	Adjutant	UStuf	Dieter Richter
	Führer Artl Verbindungs Kdo	HStuf	August Wolferseder
	Abteilungsarzt	HStuf	Dr Kurt Tiedjen
	Zahlmeister	OStuf	Ernst Vogel
	Waffenmeister	OSchrf	Hans Schätzlein
	Werkmeister	HSchrf	Rudolf Grimm
	Führer Nachrichtenzug	UStuf	Erich Sinn
	Führer Artl Vermessungs Trupp	OSchrf	Sebastian Wieshuber
4.	Batterieführer	HStuf	Karl Kreutz
	Beobachtungs-Offizier	OStuf	Karlheinz Bühler
	Batterie-Offizier	OSchrf	Adolf Leineweber
	Munitions-Staffelführer	OSchrf	Fritz Gerster
5.	Batterieführer	UStuf	Oskar Drexler
	Beobachtungs-Offizier	UStuf	Herbert Nix
	Batterie-Offizier	UStuf	Ernst Röntsch
	Munitions-Staffelführer	OSchrf	Willi Salvador
6.	Batterieführer	UStuf	Harald Saucken
	Beobachtungs-Offizier	UStuf	Hermann Lange
	Batterie-Offizier	UStuf	Robert Langer
	Munitions-Staffelführer	Rttf	Ferdinand Krummacker

Tabel 5. Verklaring van de afkortingen

Afktorting	Rang SS	Rang Wehrmacht	Ned. equivalent
Sttf	Standartenführer	Oberst	Kolonel
OStubaf	Obersturmbannführer	Oberstleutnant	Lt Kolonel
Stubaf	Sturmabführer	Major	Majoor
HStuf	Hauptsturmführer	Hauptmann	Kapitein
OStuf	Obersturmführer	Oberleutnant	1e Luitenant
UStuf	Untersturmführer	Leutnant	2e Luitenant
HSchrf	Hauptscharführer	Oberfeldwebel	Sergeant 1e kl/Opperwachtmeester
OSchrf	Oberscharführer	Feldwebel	Sergeant/Wachtmeester
Rttf	Rottenführer	Obergefreiter	Korporaal 1e kl

1.5 Motorisatie

Bij de capitulatie gaf Generaal Winkelman aan, dat naar zijn mening verder verzet nutteloos was. De tegenstander was te sterk gebleken en dreigde met verdere bombardementen van grote steden [48]:

"Duitsland heeft hedenmiddag Rotterdam gebombardeerd, terwijl Utrecht eveneens met vernietiging wordt bedreigd. Ter sparing van de burgerbevolking en ter voorkoming van verder bloedvergieten, meen ik gerechtigd te zijn om aan de daarvoor in aanmerking komende troepen [behalve die in Zeeland] het bevel te geven de strijd te staken. [...] Door *grote overmacht van de meest moderne middelen* is hij [zijn de Duitse troepen] er in geslaagd onze weerstand te breken."

Dit eerste beeld, van een overmachtige en modern uitgeruste vijand (het door mij gecursiveerde deel van het citaat), valt moeilijk meer bij te stellen. Maar het is niet volledig juist. Belangrijk bewijs vormt de "Kriegsgliederung des Feldheeres", zoals jarenlang zorgvuldig vastgelegd bij het Oberkommando des Heeres (OKH). Hieruit blijken organisatie, sterkte, bewapening, en motorisatie. Het zijn Soll-schema's met de stand van een bepaalde datum. Dus er kunnen lichte vertekeningen zijn, omdat de organieke bezetting niet werd gehaald op de peildatum, of kort daarna nog versterkingen waren aangekomen. Interessant zijn de series gemicrofilmde originelen, bewaard in de V.S. Deze staan bekend als NARA-documenten [49]. Ze zijn vooral van belang omdat op deze exemplaren wijzigingen in de legerorganisatie en gegevens uit navraag in potlood zijn bijgeschreven. Ook ingezet buitgeschut werd hierin met de letter van het land van herkomst aangegeven. Meestal waren dat Tsjecho-Slowakije (t), Polen (p) of Rusland (r) [50]. In het Kriegstagebuch (KTB) van SS "DF" wordt gesproken over de verlate aankomst van gedeeltelijk bespannen afdelingen, waardoor de toegezegde vuursteun niet op tijd gegeven kon worden [51]. Deelmotorisatie is een vreemd begrip. Dat vraagt nadere toelichting.

De 207. ID was een divisie uit de derde mobilisatiegolf (dritte Welle). Opgekomen in september 1939 als Landwehrdivision. Zo'n divisie had misschien nog wel voor enkele stafofficieren een personenauto, maar was voor transport verder vooral op paarden aangewezen. Het organisatieschema (pag. 7) laat zien dat 207. ID in april 1940 enkele gemotoriseerde grotere eenheden had: Panzerjägerabteilung, Aufklärungsschwadron, Nachrichtentruppe en Nachschubdienste, maar Artillerie en Pioniere waren geheel of grotendeels bespannen eenheden. Zelfs de staven van 207. AR zouden nog te paard gezeten hebben. Volgens dit schema waren alleen de Wetterzug en Druckereitrupp gemotoriseerd. Dat geven ook de NARA-overzichten van 15.4. en 15.5.40 aan [52].

SS "DF" was volgens de Kriegsgliederung (pag. 8) volledig gemotoriseerd. Tijdens de opmars moesten de troepen toch van de legerauto's af. Die vormden met hun hoge opbouw van ver zichtbare doelen voor de vijand. De mannen, in rijen op banken gezeten, waren dan "sitting ducks". Maar te voet kwam men niet snel genoeg vooruit. Wackerle gaf daarom al kort na het overschrijden van de grens bevel fietsen te vorderen [53].

De gemengde vervoerssituatie wordt prachtig geïllustreerd met de volgende foto. Die werd genomen tijdens de bijna gevaarloze opmars naar Utrecht, na de doorbraak bij Rhenen [54].

Collectie: J.F.D. Bruinsma, WO II archief

In Duitsland werd (zoals in par. 1.2 al werd opgemerkt) tussen 1929 en 1933 begonnen met motorisatie [55]. De artillerie kreeg voor het moderne geschut, dat te zwaar was om door paarden te laten trekken, speciaal ontwikkelde terreinvoertuigen met voldoende trekkracht. Al kon in zwaar terrein (drassig, of heuvelachtig) niet met de opgegeven maximum snelheid worden gereden. Het zwaarste geschut moest voor het transport over twee lasten verdeeld worden: de vuurbuis op de Rohrwagen, de affuit op de Lafettenwagen [56]. De volgende tabel geeft aan welke tractie het bij 207. ID ingedeeld geschut had. De transporteenheid (Nachschubkolonne) had waarschijnlijk enkele vrachtwagens met 30 ton laadvermogen, voor de rest moesten bespannen huifkarren worden gebruikt [57].

Tabel 6. Motorisatie van de artillerie bij 207. ID

Eenheid	Geschuttype	Gewicht opgelegd	Tractie	Trekkracht	Max snelheid
I., II., III./207. AR	10,5 cm le FH 16	2.900 kg	Zesspan	3.000 kg	10 km/u
III./311. AR	15,0 cm s FH (lg) 13	3.000 kg	Zesspan	3.000 kg	10 km/u
II./SS AR	10,5 cm le FH 18	3.500 kg	Sd.Kfz. 6/1	5.000 kg	50 km/u
IV./256. AR (min 12.)	15,0 cm s FH 18	6.300 kg	Sd.Kfz. 7	8.000 kg	50 km/u
s Art. Abt. 735	21,0 cm Mörser 18	22.700 kg*	Sd.Kfz. 8	12.000 kg	50 km/u

* In twee lasten vervoerd

Genoemde typen Sd.Kfz. waren halftrupsvoertuigen. Ze deden niet alleen dienst als trekkers, maar vervoerden ook de kanonniërs met een basisvoorraad munitie en alle bekpakking die nog meekon. Een stuk had 6 (le FH) tot 12 (Mörser) bedieningsmanschappen. Een bespannen vuurmond met voorwagen werd meestal door driemaal twee paarden getrokken. Op steile hellingen en ander zeer zwaar terrein waren er meer nodig. Elk paard in de linkerrij was gezadeld. Hierop drie rijders die hun span stuurden, op de voorwagen zaten ook drie man. De s FH (lg) 13 vervoerde nog twee kanonniërs op een zijte links en rechts. Voor elke stukcommandant was er een eigen paard. Plaatjes van bespannen Duitse artillerie zijn schaars en door het copyright hier niet te publiceren. De volgende twee foto's zijn van gemotoriseerd geschut in het opmarsgebied van 207. ID. De eerste waarschijnlijk bij Wageningen, de tweede in de omgeving van Zeist. De Sd.Kfz. trekken (zo te zien) een 10,5 cm le FH 18, resp. een Rohrwagen met daarop de vuurbuis van een 21,0 cm Mörser 18. Van welke typen de trekkers precies zijn, is slecht te bepalen [58].

Collectie: www.grebbenberg.nl

Collectie: www.grebbenberg.nl

In totaal beschikte een divisie als 207. ID volgens een Duitse webpublicatie organiek over circa 6.000 paarden, 2.200 voertuigen, en 400 motorrijwielen [59]. Dat zijn blijkbaar ruim genomen Soll-cijfers (planning), die in de praktijk niet altijd aanwezig waren. Het bij 207. ID aantal voorhanden paarden is uit twee opgaven bekend. Volgens de Stafofficier logistiek (Ib) 4.385, alleen van de drie IR's en 207. AR. Daarbij moest een door hem niet genoemd aantal paarden opgeteld worden voor de andere bespannen eenheden. Dat waren er mogelijk een kleine duizend. De Korpsveearts (Ic) gaf tenminste op 1.5.40 een Ist-cijfer (realisatie) van 5.266 voor de hele divisie. Iets boven de Soll volgens zijn rapportage, nog ongerekend de circa 130 reserve- en zieke paarden van 207. ID in zijn stallen [60].

1.6 Duitse vuurkracht

Nierstrasz gaf in zijn standaardwerk heel weinig bijzonderheden over het optreden van de Duitse artillerie bij Wageningen [61]. Dat is wel te begrijpen, want zijn invalshoek was anders en betrouwbare gegevens over bewapening en inzet waren toen nog schaars [62].

De Duitse vuurkracht werd in dit werk (en in latere daarvan afgeleide publicaties) als gevolg van verkeerde aannames zwaar overschat. Duidelijk werd al, dat het Duitse leger evengoed geschut uit WO I gebruikte (de 10,5 cm le FH 16 en de 15,0 cm s FH (lg) 13) [63]. Ook, dat 207. ID nog maar gedeeltelijk was gemotoriseerd [64].

Uit het werk van Nierstrasz wordt nog veel zonder kritiek of nuance overgenomen. Bijvoorbeeld, dat de bestorming van het Hoornwerk op 12.5.40 ingeleid werd door urenlange zware beschietingen met alle vuurmonden [65]. Toch zou eigenlijk uit nieuwe gegevens nu wel duidelijk moeten zijn, dat dit beeld niet juist kan zijn. Want:

- De artillerie werd door 207. ID maar geleidelijk ontplooid en niet eens in deze sector volledig benut
- Er waren beperkende voorschriften en regels voor de af te geven vuren, wat betreft tempo, lading, en munitie
- Onze kazematten waren alleen van nabij kwetsbaar, en dan nog vooral met zwaar geschut en speciale munitie
- De beschietingen veroorzaakten niet veel materiële schade, al zal het psychologisch effect groot zijn geweest

Bij 207. ID waren 75 vuurmonden ingedeeld. Het ene stuk spoorweggeschut (EB 674) heeft vermoedelijk niet gevuurd en werd in de avond van 10.5.40 teruggehaald. De divisieartillerie (I., II., en III./207. AR en III./311. AR), vrijwel geheel nog aangewezen op paardentractie, bleef de eerste dag in tweede lijn of in reserve. Dit geschut werd voor een deel later nog in andere sectoren bij de divisie ingezet. Tijdens de opmars werd alleen het gemotoriseerd geschut (II./SS AR, 10. en 11./256. AR) benut. Dat bleef ook daarna in actie. In de avond van 12.5.40 kwamen als versterking nog de twee Mörser batterijen aan (van s Art. Abt. 735), die de volgende dag werden ingezet [66].

Tabel 7. Beschikbare artillerie bij 207. ID en inzet over de gevechtsdagen (aantal stukken)

Eenheid	Type	Bij de divisie	Inzet 10.5	Inzet 11.5	Inzet 12.5	Inzet 13.5	Inzet 14.5
EB 674	24 cm SK L/40	1					
I./207. AR	10,5 cm le FH 16	12					
II./207. AR	10,5 cm le FH 16	12				8	
III./207. AR	10,5 cm le FH 16	12		12	12		
III./311. AR	15,0 cm s FH (lg) 13	12			12	12	
II./SS AR	10,5 cm le FH 16	12	12	12	12	12	12
10. en 11./256. AR	15,0 cm s FH 18	8	8	8	8	8	8
s Art.Abt. 735	21,0 cm Mrs 18	6	*	*	*	6	
Totaal		75	20	32	44	58	20
W.v. model 18		26	20	20	20	26	20

* In de avond van 12.5.40 aangekomen

Mogelijke materiaalverliezen en langdurige uitval zijn in deze tabel verwaarloosd. Het verlies aan vuurmonden door opgelopen schade (ook door vijandelijk vuur) zal niet zo groot geweest zijn. Bij de Westfeldzug bedroeg dit (waarschijnlijk vooral door de betrekkelijk snelle afloop van de campagne) tm 20.06.40 maar enkele procenten [67]. Voor tempo, lading en munitie golden strikte beperkingen. Om slijtage van het geschut binnen de grenzen te houden, mocht niet lang in hoogste tempo worden gevuurd. Het Duitse schietvoorschrift stelde als maxima vast [68]:

Tabel 8. Hoogst toegestaan vuurtempo (schoten per minuut of per uur)

Type	Per minuut	Per uur
10,5 cm le FH 16 en 18	6	180 - 220
15,0 cm s FH 13 en 18	5	100 - 120
21,0 cm Mörser 18	1	40

Snelvuur werd zoveel mogelijk beperkt tot vuurstoten van 1 - 5 minuten. Een vuurconcentratie (afgegeven met alle stukken in hoogste tempo) duurde misschien maar 10 - 20 minuten. Enkele bekende vuurschema's van 207. ID geven dat tenminste aan [69]. Bij de 15,0 cm s FH 18 mochten de zwaarste ladingen alleen worden gebruikt na ontvangen machtiging door een hogere officier. En voor niet meer dan 10 schoten [!] achter elkaar [70].

Er waren nog andere belangrijke beperkende factoren. Geschut moest op beurt uitvallen om af te koelen, verder nog voor regelmatig onderhoud en reparatie. Personeel moest rusten, om te herstellen na zware inspanningen. Er was veel tijd nodig voor verplaatsingen en voor inschieten daarna en op elk nieuw doel. Een verplaatsing kon uren duren, het inschieten verliep meestal vlot en kostte dan 5 - 10 minuten. Tenslotte zullen ook matige vuren op vermoede vijandelijke posities en op aan- en afvoerlijnen zijn afgegeven. Dat waren z.g. "storende" vuren [71].

Speciale munitie (nevel-, pantser-, en betongranaten) was niet zo ruim voorhanden. Overwegend zal daarom bij X. AK de BG (brisantgranaat) zijn gebruikt. Dat blijkt in elk geval uit enkele opgaven die in de archieven werden opgespoord. Mogelijk werd door de Mörser wel een groter aantal betongranaten gebruikt [72].

Vuurkracht kan niet objectief worden gemeten. Veel hangt ervan af, of de schoten kunnen worden waargenomen en door de waarnemer op doel gebracht, en of de juiste munitie en instellingen worden gebruikt. Op geen enkel technisch punt (projectielgewicht, vuurtempo, eindsnelheid, spreiding, indringingsvermogen, scherfwerking) lijkt het Duitse geschut beter te zijn geweest dan onze artillerie. Maar het blijft koeien met paarden vergelijken. De volgende tabel geeft daarom alleen een eerste indruk. Beide partijen hadden eenzelfde houwitser in de bewapening [73].

Tabel 9a. Gegevens van geschut en munitie bij 207. ID

Type geschut	Max elevatie (graden)	Max dracht (m)	Mondings-snelheid (m/sec)	Gewicht BG (kg)	Max tempo (s/ min)	Soort munitie
10,5 cm le FH 16	40	9.200	395	15	6 - 8	Kardoes
10,5 cm le FH 18	42	10.600	470	15	6 - 8	Kardoes
15,0 cm s FH (lg) 13	45	8.600	380	50	4	Kardoes
15,0 cm s FH 18	45	13.300	520	50	4	Kardoes
21,0 cm Mrs 18	70	16.700	525	110	0,5	Kardoes

Tabel 9b. Gegevens van Nederlands geschut en munitie bij IVe Div

Type geschut	Max elevatie (graden)	Max dracht (m)	Mondings-snelheid (m/sec)	Gewicht BG (kg)	Max tempo (s/ min)	Soort munitie
7 Veld	42	10.600	540	6	6 - 8	Patroon
10 Veld	45	16.500	750	16	5 - 6	Kardoes
12 L St	37	7.600	450	16	1	Kardoes
Hw 15 L/15	45	8.600	310	45	2	Kardoes
Hw 15 L/17	45	8.600	380	40	2 - 3	Kardoes

De maximum dracht geeft geen zuiver beeld, omdat niet altijd op die afstand kon of mocht worden geschoten [74].

De mondingssnelheden zeggen ook niet zoveel. Voor de trefkracht zijn de eindsnelheden (snelheden bij het treffen) en het projectielgewicht (massa) bepalend. Tenslotte is het van belang de trefkans in de vergelijking mee te nemen. In het algemeen vielen schoten na elkaar niet op precies dezelfde plek. De spreiding neemt toe bij grotere afstand tot doel, bij schieten met een elevatie groter dan 45 graden, en voor lichtere projectielen [75].

De tactische mogelijkheden van geschutvuur werden in Duits jargon aangegeven als "Blenden", "Niederhalten", of "Zerstören" [76]. Voor het eerste (vijandelijke waarneming bemoeilijken) kunnen het beste rookgranaten worden gebruikt, voor het tweede (in dekking dwingen) brisantgranaten met scherfwerking, voor het laatste (vernielen) pantser- of betongranaten met schok- en mijnwerking.

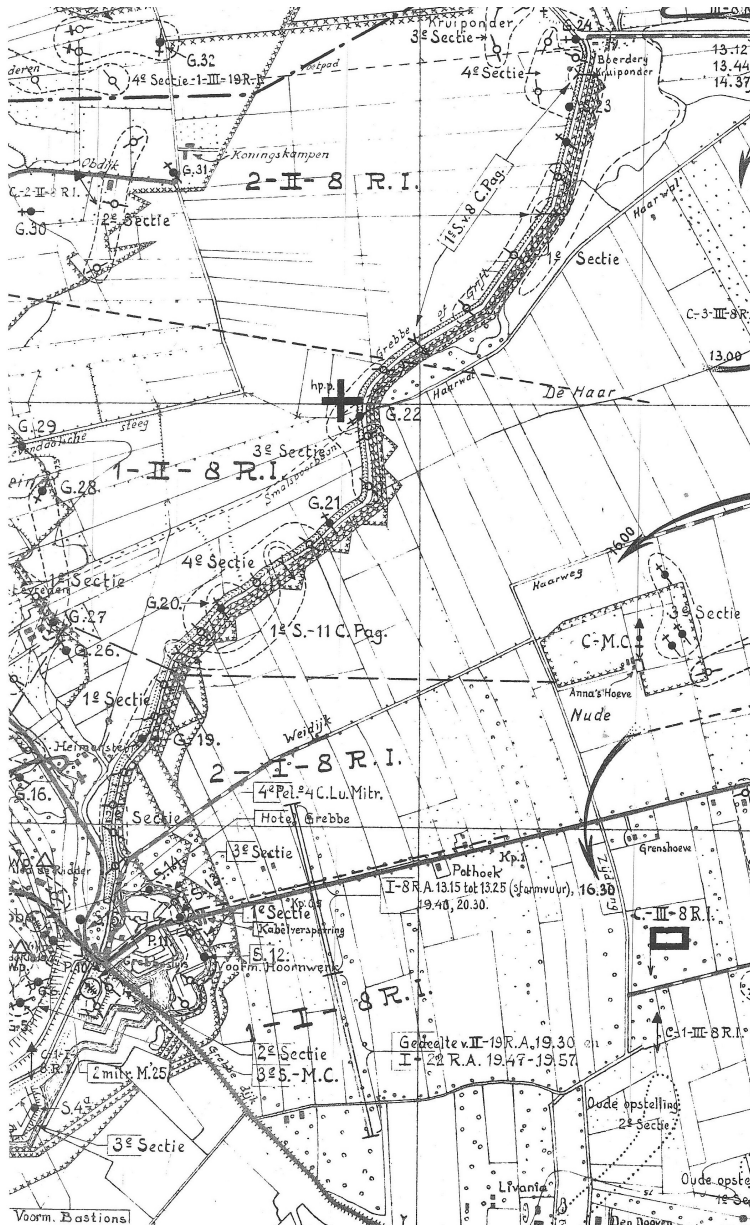
Uit Duitse rapporten blijkt, dat alleen het zwaardere geschut (vanaf 15,0 cm) met een relatief gering aantal schoten kans had om betonnen dekkingen (kazematten) te vernielen. Daarvoor waren wel speciale pantser- of betongranaten nodig, en het moest van dichtbij gebeuren. Waarschijnlijk kwam Gen.Oberst Fedor von Bock (een artillerist) zo tot de vreemde aanbeveling om de artillerie overal ver van voren te zetten: "Bunkerbekämpfung mit gezieltem Einzelschuß, da von weitem gut sichtbare Ziele" [77]. Voor het begin van de Westfeldzug circuleerde bij SS AR ook een aanwijzingenblad over de beschieting van kazematten. Hierin werd opgemerkt dat in de Poleneldtocht nog niet de goede technieken werden gebruikt. Licht geschut, tm de le FH 18, was voor vernieling van kazematten van gewapend beton volledig ongeschikt. Daarom had dit type ook geen betongranaten. Bij de divisieartillerie was de s FH het meest werkzame wapen. Dan moest wel de betongranaat (15 cm Gr. 19 Be) worden gebruikt. Hiermee zou een kazemat met wanddikte van 2,50 m volledig doorboord worden en de bezetting door de schok- en scherfwerking buiten gevecht gesteld. Die gegevens golden tot 4.300 m. Het vuur van de s IG 33 had alleen sterke psychologische uitwerking. Bij voltreffers maakte vooral het trillen van de wanden en het schudden van de hele kazemat diepe indruk op de bezetting. De resultaten met de 30,5 cm Mörser waren slecht [de 21,0 cm Mörser was nog maar net in productie], door de grote spreiding bij schieten in de hoogste elevaties (boven 45 graden). Met de 8,8 cm Flak waren daarentegen uitstekende resultaten geboekt, zolang pantsergranaten werden gebruikt en als het lukte met dat wapen binnen 800 m van het doel te komen. Dan was het mogelijk om met ca. 8 schoten die ongeveer op hetzelfde punt insloegen een 2 m dikke wand van gewapend beton door te slaan [78]. Een iets later document suggereerde nog om wapens als de s MG, de 2,0 cm Flak en de 3,7 cm Flak te gebruiken. Door aanhoudend vuur op ongeveer hetzelfde punt was een wand van gewapend beton als het ware laag na laag af te breken. Voor wanden tot 1,75 m waren bij een afstand tot doel van 200 m dan nog altijd 11.000, 515, resp. 100 schoten nodig [79].

Erg praktisch waren deze aanbevelingen niet. Ze zijn bij Wageningen (voorzover nu nog na te gaan) niet gebruikt. De Duitse artilleriebeschietingen hebben in het terrein kraters veroorzaakt (tot een diepte van 2 - 3 m). Op de kazematten zijn blijkbaar geen voltreffers geplaatst. Door scherfwerking zijn een aantal mitrailleurs buiten werking gesteld. Scherven van 15 cm geschut kunnen tot 400 m nog dodelijk zijn [80].

Vermoedelijk hebben de zware (?) beschietingen op het Hoornwerk en op de rest van de hoofdweerstandslijn (HWL, kazematten en koepels langs de Grift) vooral psychologisch effect gehad op de daar aanwezige bezetting. Dat is ook te verwachten bij soldaten die niet eerder onder artillerievuur kwamen en daarop niet goed werden voorbereid.

1.7 De kracht van de Grebbelinie

De Grebbelinie of Valleistelling ligt tussen de Utrechtse heuvelrug en de Wageningse Berg die ombuigt naar Ede. In theorie kon dit gebied gemakkelijk onder water worden gezet, als het water in de Neder Rijn tenminste hoog genoeg stond. Het terrein liep af van zuid naar noord. Om de aanvoer van water voor de inundaties bij de Grebbesluis te verzekeren, zou een bomvrij gemaal worden gebouwd. Dat project was in mei 1940 nog niet gereed. Wel was de lijn langs de Grift versterkt met kazematten. De volgende uitsnede (van Kruiponder tot Bastions) geeft de posities van de eenheden in dat gebied, met de vuurrichtingen van de zware wapens [81].

De Grebbelinie had enkele door de geografie bepaalde zwakke punten. Er waren stroken hoog terrein die niet onder water gezet konden worden (accessen). Die werden afgeschermd met voorwerken. In de sector tussen Wageningen en Rhenen was er zelfs een verdediging in drie lagen. Eerst de stellingen van de Voorposten, tussen Wageningen en de Grebbeberg. Dan de Hoofdweerstandslijn (HWL) langs de Grift. Sleutelpunt in de HWL vormde het Hoornwerk, een complex dat het belangrijkste acces bij de Grebbesluis afschermd. Achter de HWL was nog een dubbel gelaagde verdediging ingericht. Met stoplijn, ruglijn, en stellingen in het tussengebied. Hierin ook de commando- en waarnemingsposten, veldhospitaal en munitiebergplaatsen. Die waren meestal ondergronds (ingegraven). Verder had men hier loopgraven aangelegd met gedekte onderkomens, en losstaande veldversterkingen voor de geweer- en mitrailleurgroepen. In de loopgraven waren slaap- en schuilnissen ingebouwd. Die boden voldoende dekking tegen granaatscherven, waren alleen niet tegen voltreffers bestand. Zelfs in de loopgraven was er daarmee nog een goede bescherming tegen artillerievuur [82].

Deze sector werd op 10.5.40 verdedigd door een volledig regiment infanterie (8 RI), verdeeld over drie stroken [83]:

- In het gebied van de voorposten twee compagnieën infanterie en een compagnie zware mitrailleurs, plus een batterij 6 Veld
- In de HWL met de strook tot aan de stoplijn vier compagnieën infanterie en een compagnie zware mitrailleurs, plus een compagnie (6 stukken) Pag
- In de strook van de stoplijn tot aan de ruglijn de rest van 8 RI (drie compagnieën infanterie met een compagnie zware mitrailleurs en een compagnie mortieren), plus een compagnie Pag en een batterij 6 Veld

Van de artillerie stonden op 10.5.40 achter de HWL 72 stukken gereed in vooraf ingerichte veldstellingen [84]:

- I-8 RA, een afdeling met 12 stukken 7 Veld
- III-8 RA, een afdeling met 12 stukken Hw 15 lang 17
- I-12 RA, een afdeling van vier batterijen, met 16 stukken 10 Veld
- I-15 RA, een afdeling van twee batterijen, met 8 stukken Hw 15 lang 15
- II-19 RA, een afdeling met 12 stukken 12 lang Staal
- I-22 RA, een afdeling met 12 stukken 7 Veld (in de Betuwe)

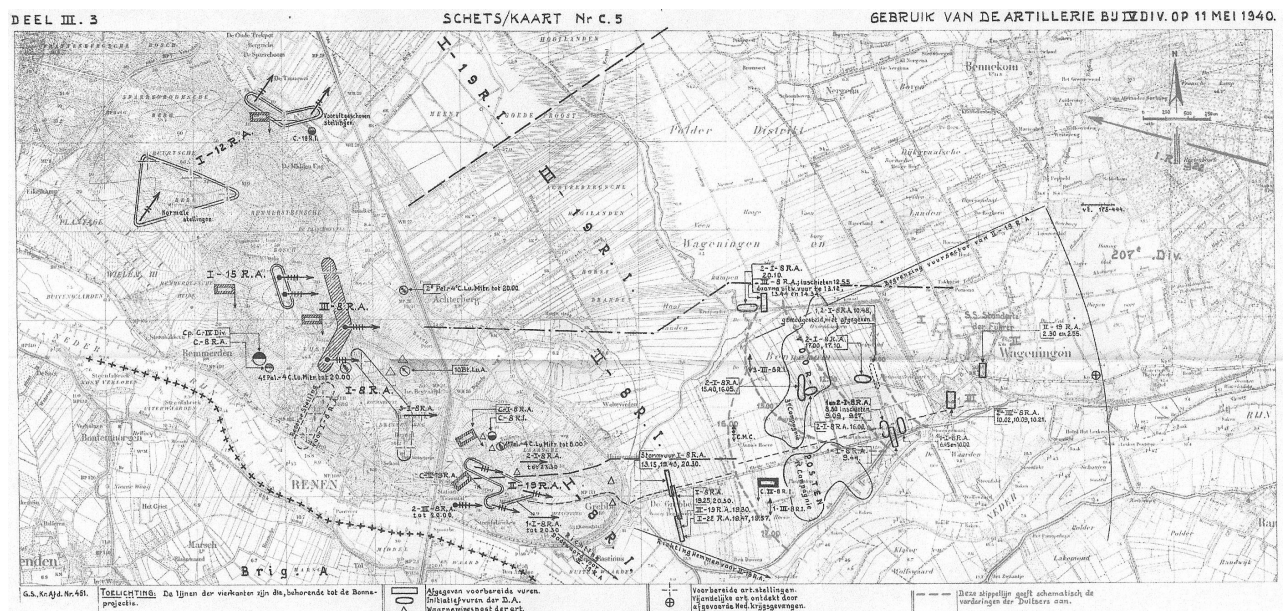
De twee afdelingen van 8 RA waren ingedeeld als directe steun aan de eigen infanterie. De andere afdelingen konden zo nodig daarbij helpen. Ze waren vooral bedoeld voor het afgeven van storende vuren en voor bestrijding van vijandelijke artillerie [85].

Op 11.5.40 werd één batterij van I-12 RA naar de Vesting Holland gezonden, terwijl de Duitse aanval op de Voorposten al geopend was. Het leek dringend gewenst de defensie in het westen te versterken na de luchtlandingen in dit gebied. De batterij werd naar Rotterdam gestuurd, maar kreeg daar geen vuuropdrachten. In de vroege ochtend van 13.5.40 was deze eenheid terug. Ze kwam toen in stelling bij Plantage Willem III in de omgeving van Elst.

Op 12.5.40 werd nog aangetrokken (gedeeltelijk als vervanging de batterijen die op de Grebbeberg in vooruitgeschoven stellingen hadden gestaan, waarvan er vier bij de verplaatsing naar achteren moesten worden achtergelaten) [86]:

- I-16 RA, een afdeling met 12 stukken 7 Veld

Het volgend kaartje geeft de ontwikkelingen op 11.5.40 weer [87].

De Nederlandse artillerie had, tenminste op papier, in deze sector een duidelijk numeriek overwicht. Maar dat kwam vooral door gebrekkige verkenning, lange bevelslijnen, en falende verbindingen niet tot uitdrukking. De bij II LK ingedeelde artilleriemeetcompagnie (2 AMC) kreeg hiervoor niet terecht een Zwarte Piet [88].

De ingedeelde infanterie was, ook tenminste op papier, minstens zo sterk als de in de spits van de aanval gezette eenheden uit de bataljons van SS "DF". Die konden in dit gebied moeilijk worden ontplooid. Vanuit de stellingen aan de Grift, van de Grebbeberg, en in de Betuwe kwam intensief mitrailleurvuur dat dat verhinderde [89].

Totaalbeeld is, dat de Grebbelinie bij Wageningen beslist niet zwak ingericht en verdedigd was.

1.8 Superieur (1) ?

Volgens de bestaande krijgshistorische inzichten gingen op 11.5. en 12.5.40 drie bataljons SS "DF" in de aanval bij Wageningen. Dat geven de Duitse Lagenkarten en de (daarop gebaseerde ?) schetsen van deel III.3 uit de Groene Serie en "Mei 1940" ook aan [90]. In mijn opvatting zal op de Lagenkarten alleen globaal zijn aangegeven welke grote eenheden die dag werden ingezet. De preciese ontplooiing en de mate van gevechtscontact zijn daaruit niet af te lezen. Het gaat erom, nauwkeuriger te bepalen welke Duitse eenheid op een bepaald tijdstip in een bepaald gebied opereerde. Daarvoor leveren het terrein, de gevechtsverslagen van beide partijen, en nog wat andere bronnen aanknopingspunten op. De volgende luchtfoto geeft een goede indruk van het terrein in die tijd [91].

WUR, Speciale Collecties. Luchtfoto nr. 1717

In dit vierkant met zijden van ongeveer 3 km kunnen met gemak twee bataljons naast elkaar (één N van de Rijksstraatweg, één Z daarvan, één in reserve daarachter) worden ontplooid [92]. Maar het is niet waarschijnlijk dat SS "DF" meteen oprukte in een 2 + 1 formatie. Dat kon pas in een latere gevechtsfase (vanaf de avond van 12.5.40), toen het frontaal en flankerend vuur vanaf de Grebbeberg, vanuit de HWL, en vanuit de linie Ochten - De Spees voldoende uitgeschakeld was. De stellingen in de Nude werden opgerold door groepen van 20 - 50 man en vaak eerst omtrokken, daarna in de rug aangevallen [93].

Het terrein geeft in de stroken met boomgaarden genoeg dekking, maar daartussen moeten toch vaak sprongen van 50 m of meer over open veld worden gemaakt. De noordhelft van de Nude en in het zuiden de uiterwaarden, waren bijna geheel open terrein. Bij een massale opmars zouden de troepen bij het Hoornwerk in een fuik zijn gekomen. Daar was maar een nauwe doorgang. De brug was opgeblazen, hoewel nog beperkt begaanbaar. Voorzover bekend, gingen de Duitse stormtroepen kort na de middag van 12.5.40 dan ook niet in breed front de Grift over [94].

Vast stond al wel, dat de aanval niet meteen massaal werd ingezet. Er vond om tactische en logistieke redenen een geleidelijke ontplooiing plaats. De eerste gevechtsdag gingen nog maar groepen en pelotons in de aanval, een dag later compagnieën, dan bataljons, tenslotte bijna twee regimenten. De artillerie werd ook maar geleidelijk aangetrokken en in stelling gebracht [95].

Er is genoeg ondersteunend materiaal voor dit beeld. De Nederlandse gevechtsverslagen geven bijvoorbeeld aan, op de eerste dag maar kleine groepjes aanvallende troepen te hebben gezien. Dat zegt nog niet alles. De SS-ers wisten de dekkingsmogelijkheden van het terrein uitstekend te benutten en waren door hun camouflagekleding toch al slecht waar te nemen [96].

In Duitse oorlogsverslagen wordt vooral de rol van Wäckerles IIIe bataljon benadrukt [97]. De infanterie in eerste lijn werd ondersteund door de hoger genummerde compagnieën: s MG (12.), le IG (13.), Panzerjäger (14.), Kradschützen (15.) Pioniere (16.). De verliezen bij III./SS "DF" waren opvallend hoog vergeleken met de andere eenheden van de eigen Standarte. Dat wijst erop, dat dit bataljon inderdaad herhaald de spits afbeet [98].

Tegenover de gangbare opvattingen (zie par. 1.1) zijn als voorlopige conclusies te zetten:

Overmachtig ?

Infanteristisch was er op papier wel grote Duitse overmacht (een versterkte divisie, tegenover een verspreid opgesteld en weinig mobiel regiment). Die sterkte werd maar voor een klein deel en zeker niet meteen ontplooid. Tactische en logistieke redenen (daarbij gevoegd de terreinomstandigheden en de inrichting van de Grebbelinie) verhinderden dat ook.

De Nederlandse artillerie beschikte over veel meer geschut. Maar dat werd zeer onvolledig benut en versnipperd ingezet. De Duitse artillerie werd daardoor als krachtiger ervaren. Ze bleek echter niet in staat onze kazematten te vernielen. Dat kon alleen van zeer dichtbij. Onder tegenvuur was het niet raadzaam om de artillerie ver vooraan te brengen. Men bleef lang diep in de veilige zone, oost van Wageningen. Er werden ook geen urenlange zware beschietingen uitgevoerd. Dat was artilleristisch-technisch al niet mogelijk.

Superieur bewapend ?

De Duitse troepen waren voor een deel zeker superieur bewapend. Ze beschikten over goede lichte pistoolmitrailleurs en bijvoorbeeld over meer handgranaten, mortieren, vlammenwerpers, en verkenningsvoertuigen. Hun bewapening was niet in elk opzicht beter. Bijvoorbeeld de 3,7 cm Pak had minder bereik en doorslagvermogen dan onze 4.7 cm Pag. De 7,5 cm le IG 18 overtrof de 6 Veld dan wel op punten, maar gaf de bediening ook niet veel dekking en bleef een proppenschiet. De Duitse artillerie was evengoed maar voor een deel gemotoriseerd. En er werd hier ook nog (omdat modern materiaal niet ruim genoeg voorhanden was) bespannen geschut uit WO I ingezet.

Doortastend ?

Over het algemeen opereerde 207. ID, zeker in het begin, zeer omzichtig. Het werd geen bliksemsnelle doorstoot in de diepte. De voorhoede was en voelde zich daarvoor te kwetsbaar. De flanken waren bij de opmars niet genoeg beschermd, omdat de bespannen delen achterbleven. Er werd telkens weer op onverwachte tegenstand en op hindernissen gestuit. Terrein en kracht van de vijand moesten dan eerst verder worden verkend. De gemotoriseerde eenheden gingen voorop. Dat waren SS "DF", II./AR SS, en IV./256. AR. Bijna steeds was het bataljon Wäckerle in de spits te vinden. Dat werd bewust als stoottroep ingezet en profileerde zich zo ook graag. Door die eenheid werden wel flinke risico's genomen. Het leed binnen de Standarte waarschijnlijk daarom de meeste verliezen.

Noten bij Hoofdstuk 1.

- [1] Die werden in de eerste publicaties breed uitgemeten om de ongedacht snelle val van de Grebbelinie te verklaren. Het "Beknopt overzicht" noemde: zwak moreel, onvoldoende materiële uitrusting en oorlogservaring, de voor de schootsvelden benodigde opruimingen waren bijna niet verricht, de inundatie liep niet door tot aan de Rijn.
Min. van Oorlog, Sie "Krijgsgeschiedenis" GS, "Beknopt Overzicht van de Krijgsverrichtingen der Koninklijke Landmacht" (1947). Pag. 87, 88.
V.E. Nierstrasz, "De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II", Deel III/1 (Inleiding en algemeen overzicht, 1957). Pag. 53, 54.
De laatste bron (pag. 53, 54) noemt de Vallestelling "een sterke veldstelling [...], voorzien van een ijle linie van betonkazematten en gedekt door inundatieën". Door het gebrek aan opruimingen "konden talloze vuurorganen niet tot hun recht komen en konden verdedigingswerken worden onttrokken (vooral bij de voorposten), of ongezien worden benaderd. Het stellingterrein bood, ook achter de hoofdweerstandstrook, voldoende dekking tegen luchtwaarneming en voor troepenverplaatsingen. De te verdedigen fronten waren aanmerkelijk breder dan waarop volgens de geldende normen hardnekkige verdediging door de beschikbare troepen mogelijk zou zijn. De divisie- en legerkorpsreserves waren dientengevolge zwak [...]"
Hieraan kunnen als minpunten worden toegevoegd: gebrekkige waarneming, slechte verbindingen, lange bevelslijnen. Daarover in Hoofdstuk 3. later meer. Volgens de CV waren positieve punten: betere camouflagemogelijkheden, door bodemgesteldheid en het grondwaterpeil meer geschikt voor de aanleg van versterkingen, daardoor beter bestand tegen luchtaanvallen en artillerievuur, de linie beschermde een groter deel van het land, [er was ook al veel de aanleg van versterkingen gedaan].
H. Amersfoort, P. Kamphuis (red.), "Mei 1940 De strijd op Nederlands grondgebied" (2005). Pag. 87 - 89.
- [2] De Grebbelinie verlengd met de Peel-Raamstelling was de tweede voorverdedigingslijn na de Maas-Waal-IJsselstelling. De hardnekkige verdediging zou in dit concept nog in de Nieuwe Hollandse Waterlinie worden gevoerd.
I.H. Reynders, "De wisseling in het opperbevel van Land- en Zeemacht" (1945). Pag. 18, 19, 32 - 36, Bijlage (losse schets van de Concentratieopstelling).
Nierstrasz, "De strijd", Deel III/1, als [1]. Pag. 5 - 11.
- [3] Nierstrasz, "De strijd", Deel III/1, als [1]. Pag. 11 - 16.
Amersfoort c.s., "Mei 1940", als [1]. Pag. 94 - 96, 100 - 102, Kaartje pag. 85.
- [4] In een bijlage van de Enquete Regeringsbeleid 1940 - 1945 werd het oudere geschut daarom omgerekend naar "moderne batterijen".
Enquetcocommissie Regeringsbeleid 1940 - 1945, "Verslag", Deel Ib (1949). Pag. 114. Bijlage 59 - III.
Met toepassing van die regels (7 Veld en 10 Veld voor 100,0 %, Hw 15 lang 15 voor 66,7 %, 12 L St en Hw 15 lang 17 voor 33,3 % meegerekend) zou de ingedeelde sterkte van IV Div tot 74%. (53,3 stukken) zijn gereduceerd Deze benadering gaat voorbij aan het feit dat gebruikswaarde (vuurkracht ?) niet simpel in een percentage valt uit te drukken. Bovendien waren ook de Duitse eenheden artillerie niet allemaal even modern. Zie par. 1.6 Blad - 4 -.
- [5] Er werden op de eerste oorlogsdag 43 van de 70 gevechtssklare jagers en luchtkruisers blijvend buiten gevecht gesteld.
Min. van Oorlog, "Beknopt overzicht", als [1]. Pag. 210.
- [6] Bij 4 RH dat op het zuidelijk deel van de Veluwe opereerde was een half eskadron (3,4-2 EskPaw, twee pelotons van elk drie moderne pantserswagens, type Landsverk M 38) en een sectie (2 SiePaw, twee verouderde rupsvoertuigen type Carden-Lloyd) ingedeeld. In de middag kreeg de eerste groep bevel zich naar Den Haag te begeven. Die verplaatsing werd op 11.5.40 uitgevoerd.
Nierstrasz, "De strijd", Deel III/3, als [1]. Pag. 51, 52.
E.H. Brongers, "De Nederlandse Cavalerie in de Meidagen van 1940" (z.j.). Pag. 14, 17, 66.
J.A. Blom, "Eskadrons Pantserswagens" (1986). Pag. 8, 97 - 100
- [7] Zie voor de oorlogsterkte van 207. ID par. 1.3 blad - 6 -. Stuka's (en jagers) van de Gruppe Putzier werden voor de aanval op de Grebbelinie voorzover bekend alleen op 13.5.40 ingezet. Jagers niet voor het eerst.
KTB 207. ID 13.5.40, 15.00 Uhr. NIMH Coll. 401 (Kriegstagebücher), Inv Nr 1814.
- [8] J. Engelmann, H. Scheibert, "Deutsche Artillerie 1934 - 1945" (1974). Pag. 9, 17, 18.
- [9] Volgens een document aangetroffen in het Nationaal Archief. DVO Kab Litt B3, Den Haag 8 Januari 1915. Onderwerp: "Verhouding HIH/Bofors/Krupp 1926: Voorposten van Duitsland ?". NA, 2.13.86 (Mindef, AI), Inv Nr 2821. Ook Solothurn, een Oostenrijkse wapenfabriek, was verdacht.
- [10] L. de Jong, "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog 1939 - 1945", Deel 1 (1969). Pag. 418, 421.
- [11] Engelmann, "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 14, 15.
OKH, Generalstab des Heeres, Org. Abt, "Kriegsgliederung der Feldheeres" (Stand 15.1.40, met wijzigingen 15.4.40). National Archives U.S.A. (NARA). Record Group 242 - Publication T78 - Roll 402. Idem (Stand 15.4.40). Nr 242 - T78 - 403. Deze overzichten zijn gepubliceerd in de Document section, http://downloads.sturmpanzer.net/NARA_RG242/T78R402_H1_84.1_Part1.pdf en http://downloads.sturmpanzer.net/NARA_RG242/T78R403_H1_85.2.pdf
- [12] NARA, als [11]. Nr 242 - T 78 - 403.
- [13] Engelmann, "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 18.
- [14] NARA, als [11]. Nr 242 - T 78 - 402, 403.
Engelmann, "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 69, 70.
A. Lüdeke, Deutsche Artillerie Geschütze 1933 - 1945 (2010). Pag. 26, 34, 46, 51, 54, 66, 77, 78, 85, 90, 98, 104, 106, 120, 124.
- [15] Engelmann, "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 215.
J. Engelmann, "Das Buch der Artillerie" (z.j.). Pag. 109, 110.
- [16] Eigen telling op basis van de NARA-documenten. Als [11]. Nr 242 - T 78 - 402, 403.
- [17] Als [16]. D.w.z. dat bij 22% van de divisies (135) een IVe afdeling ontbrak.
- [18] De Jong, "Het Koninkrijk". Als [10]. Pag. 144, 151, 423, 424, 426, 430. Idem, Deel 2 (1969). Pag. 243, 454, 455.
K.-H. Frieser, "Blitzkrieg-Legende" (2005). Pag. 18, 19. De operatie "Weserübung" wordt hierin niet genoemd.
- [19] E.H. Brongers, "Grebbelinie 1940" (1971), "Slag om de Residentie" (1968), "Opmars naar Rotterdam" (<1982).
L. de Jong, "De Bezetting" (1961 - 1965), "Het Koninkrijk" (1969 - 1991).
- [20] Onder meer in tijdschriften als "Der Freiwillige" en "Der Soldatenfreund". Verder:
G. Müller, F.W. Guttmann, "Die Geschichte der 207. und 281. Infanterie Division [...] 1939 - 1945" (1958).
O. Weidinger, "Kameraden bis zum Ende" (1978).
- [21] Nierstrasz, "De strijd", Deel III/1C, als [1]. Pag. 176, 199, 209-211.
Amersfoort c.s., "Mei 1940", als [1]. Pag. 139, 140, Schema Pag. 280.
- [22] NIMH Coll. 409 (Gevechtsverslagen). Inv Nr 550-004.
BA-MA, RH 24-10/44 (KTB X. AK Ia, Anl. KTB Mapped B. S. 252).
- [23] NIMH Coll. 409 (Gevechtsverslagen). Inv Nr 550-004.
- [24] In de avond van 12.5.40 werd ook 322. IR ingezet. De bedoeling was om SS "DF" hierbij af te lossen. De Standarte negeerde de order.
- [25] Lexikon der Wehrmacht, in sectie Heer/Truppenteile / Einheiten / Gliederungen / Artillerie / Artillerie - Kommandeure / Arko, <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/Arko/Arko22.htm>

Noten bij Hoofdstuk 1. (Vervolg)

- [26] Volgens het overzicht van de indeling van de opmarsgroepen bij 207. ID. NIMH Coll. 401 (Kriegstagebücher), Inv Nr 1562 (Truppeneinteilung für den Angriff).
- [27] BA-MA, RH 24-10/44 (KTB X. AK Ia, Anl. KTB Mappe B. S. 164-170).
Als "lonende doelen" (doelen die de moeite waard waren om onder vuur te nemen) werden aangemerkt: grote kazematcomplexen, gereedstellingsgebieden, verkeersknooppunten (w.o spoorwegstations). Met name voor het psychologisch effect van dit zware vuur. OKH, "Auswertung der Erfahrungen der Artillerie im Westen", 27.1.41. NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-004. EB 674 werd volgens François bij de Westfeldzug later nog bij Ettenheim gebruikt om de Rijnovergang daar te forceren. G. François, "Eisenbahartillerie" (z.j.). Pag. 53.
- [28] Als [26].
- [29] Namelijk 3./Bb. 30, volgens een op een Duits internetforum gezet document. <http://forum.axishistory.com/viewtopic.php?t=121237>
- [30] NIMH Coll 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-072.
- [31] Volgens Brongers (gesteund door een Duitse webpublicatie). http://www.grebbeberg.nl/bibliotheek/data/rapport.php?rap_id=2199, <http://gliederungundstellenbesetzung.blogspot.com/search?q=AR.207>
Op feldgrau.net een post met daarbij opgegeven bron het boekje van Müller c.s., als [20]. Dit geeft Metger de rang van Oberstleutnant. <http://www.feldgrau.net/forum/viewtopic.php?f=45&t=28526&p=199874&hilit=Metger#p199874>
- [32] Volgens Lüdeke werden de stukken 7,7 cm FK 16 van het Reichsheer in 1919 overgenomen door Rheinmetall. Daar in 1934 grotendeels (?) door het aanbrengen van een nieuwe vuurbuis omgebouwd tot kanonnen kaliber 7,5 cm, type 7,5 cm FK 16 nA.
Lüdeke, "Deutsche Artillerie-Geschütze", als [14]. Pag. 74.
Volgens Engelmann c.s. zouden 63 afdelingen hiermee in 1934 zijn bewapend, terwijl bij het Feldheer oorspronkelijk 35 batterijen hiermee uitgerust waren. Mogelijk werden dus ook naar het buitenland overgebrachte wapens benut (Onder meer van HIH ?, zie [9]). Engelmann c.s. "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 16, 17.
- [33] H. Meier-Welcker?. "Handbuch der deutschen Militärgeschichte. Band IV, Abschnitt VII. Schottelius u. Caspar, "Die Organisation des Heeres 1933 - 1939" I. Die Heeresvergrößerung [...]. http://www.wehrmachtdivisionen.de/einfuehrung/49-55_Band_2.pdf Pag. 53.
Specifiek: <http://www.kurland-kessel.de/divisionen/281infdiv.html> ("Die 207., später 281. Infanterie-Division").
- [34] NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-124 (Stand 10.12.39).
NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-072 (Stand 01.04.40).
- [35] Gegevens uit KTB 207. ID met bijlagen. Nadere onderbouwing volgt in Hoofdstuk 2.
- [36] BA-MA, RH 24-10/44. S. 252.
- [37] Dat is niet helemaal zeker. Een Duitse publicatie geeft dit wel uitdrukkelijk aan. Ook bij Brongers, mogelijk op basis hiervan. Anoniem (O. Kumm ?), "Durchbruch durch die Grebbe-Linie", in: "Der Freiwillige" (28e jrg, nr 5 en 6, mei en juni 1958). E.H. Brongers, "Grebbelinie 1940" (2002). Pag. 266 (Appendix).
- [38] NIMH Coll 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-026 (SS-V.Division, Ia Tgb.Nr.800/40 geh.).
- [39] Brongers, "Grebbelinie", als [37]. Pag. 265 (Appendix).
Lüdeke, "Deutsche Artillerie-Geschütze", als [14]. Pag. 26.
- [40] Weidinger gebruikt voor delen van SS "DF" nogal eens het woord "Stoßtrupps" en noemt III. SS "DF" zelfs "Stoßbataillon". Weidinger, "Kameraden", als [20]. Pag. 24, 26, 27, 30, 31, 34 ("Stoßtrupps"). Pag. 24 ("Stoßbataillon").
- [41] Als [26].
- [42] NIMH Coll. 409 (Gevechtsverslagen). Inv Nr 550-018a (KTB SS "DF". Pag. 3).
- [43] Weidinger specificeert hierbij II/SS AR wel op 10.5. en 11.5.40. De KTB's van SS "DF" en 207. ID noemen de afdelingen artillerie ook specifiek. De van dag tot dag ingezette eenheden blijken nog in Hoofdstuk 2.
Weidinger, "Kameraden", als [20]. Pag. 24, 28.
- [44] Als [31]
- [45] Idem.
- [46] Er vonden vanzelfsprekend over een langere periode genomen veel wijzigingen plaats in de organisatie.
De Duitse overzichten zijn vaak van eerder of later dan mei 1940 (mobilisatie, resp. Ostfeldzug. Het standaardwerk van Mueller-Hillebrand gebruikt blijkbaar peildatum 15.5.40. Dit blijkt uit vergelijking met de Kriegsgliederungen des Feldheeres van het OKH (NARA-documenten) van die datum. Download op http://downloads.sturmpanzer.net/NARA_RG242/T78R403_H1_85.2.pdf
Die set bevat niet alleen de standen per 15.4, ook die voor 15.5.
B. Mueller-Hillebrand, "Das Heer 1933 - 1945". Band II, "Die Blitzfeldzüge 1939 - 1941". Pag. 124 e.v.
- [47] Brongers, webpublicatie, als [31] (Kaderlijst SS "DF").
NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-048 (Kaderlijst II/SS AR).
- [48] Min. van Oorlog, "Beknopt Overzicht", als [1]. Pag. 227 (Bijlage V. Proclamatie).
- [49] Als [11].
- [50] Verg. Engelmann en Lüdeke. Als [14].
- [51] KTB SS "DF" als [42]. Pag. 6.
- [52] Als [11] en [46].
- [53] Weidinger, "Kameraden", als [20]. Pag. 24.
- [54] Volgens bijschrift op <http://www.grebbeberg.nl/index.php?page=photo&pid=3705>.
- [55] Als [13].
- [56] Engelmann, "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 61, 119, 126, 127, 138, 139, 142.
- [57] Volgens de indeling van een Infanterie-Division 3. Welle op <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Zusatz/Heer/Gliederung.htm>
- [58] Foto's en technische gegevens van deze Sd.Kfz. op <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Waffen/zugkraftwagen.htm>
- [59] Als [57].
- [60] NIMH Coll. 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 2835 (KTB 207. ID, Abt. Ib. Vorhandenen Pferde)
NIMH Coll. 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 0035 (KTB X. AK, IVc. Pferdebestand am 1.5.1940)
- [61] In deel III/IC worden in hoofdzaak de nummers van de ingezette eenheden genoemd. De enkele gegevens over de bewapening zijn blijkbaar ontleend aan het boekje van Mueller-Hillebrand. Als [46]. Ze sporen niet helemaal met de Kriegsgliederungen en NARA-documenten. Als [11], [23], [30], en [36].
Nierstrasz, "De strijd", Deel III/IC, als [1].
- [62] De bij het NIMH aanwezige bronnen zijn daarbij zeer onvolledig benut.
- [63] Par. 1.3 en 1.4 met het daarbij vermelde bronnenmateriaal onder [11] (NARA-documenten) en [30] (Kriegsgliederung 207. ID).
- [64] Par. 1.5. Niet precies is vast te stellen welke typen voertuigen voorhanden waren in welke aantallen.
- [65] Nierstrasz, "De strijd", Deel III/3 (1955). Pag. 231 (11.5.40), 259, 260 (12.5.40). Andere passages geven aan, dat het vuur niet altijd zo hevig was. Vuur werd verlegd (blijkbaar storend vuur, dat "nu hier, dan daar [...] veel"), resp. het vuur werd heviger. Idem. Pag. 237, 261. De vraag is, of de kracht van het vuur door de rapporteurs goed kon worden ingeschat.
- [66] Op basis van eigen onderzoek. Nadere gegevens volgen in Hoofdstuk 2.

Noten bij Hoofdstuk 1. (Vervolg)

- [67] Volgens Engelmann gingen in de Westfeldzug tussen 10.05 en 20.06.40 137 st le FH, 88 st s FH, en 6 st Mörser verloren. Engelmann, "Das Buch", als [15]. Pag. 111.
- [68] H. Dv. 200/5, "Entwurf Ausbildungsvorschrift für die Artillerie", Heft 5, "Die Führung der Artillerie" (1937). Pag. 16.
- [69] Er zijn twee maar twee vuurschema's bekend. Eén van
- [70] R. Böhm, F. Kosar c.s., "Die deutschen Geschütze 1939 - 1945" (1973). Pag. 100.
- [71] V.I. Hogg, "German Artillery of World War Two" (1997). Pag. 64.
- [71] "Storend vuur" staat in het "Ausbildungsvorschrift" (Als [68].) omschreven als "Een naar ligging, tijd en munitieverbruik onregelmatig afgegeven vuur, met het doel de vijand te storen en te verontrusten". Pag. 14.
- Andere vuursoorten zijn (op dezelfde plaats): vernielingsvuur en afsluitingsvuur. Het eerste beoogt versterkingen, geschut, of andere vijandelijke doelen uit te schakelen. Het tweede een verdedigingssector af te schermen tegen een lopende vijandelijke aanval. Pag. 14.
- [72] Dat staat tenminste in het verslag van een Gefreite van 3./Bb. Abt. 30. Als [29].
- [73] In Duits jargon de 15,0 cm s FH (lg) 13, Nederlandse type-aanduiding Hw 15 L/17. Deze houwtser kaliber 15 cm was ingedeeld bij de divisieartillerie in de derde afdelingen van 3 RA, 5 RA, 6 RA en 8 RA. Alleen 8 RA had in mei 1940 drie batterijen van dit type. De regels met gegevens van dit geschut zijn in tabel 8a, en 8b, gemarkeerd. Opvalt, dat aan Nederlandse zijde blijkbaar een minder zwaar projectiel gebruikt werd, terwijl daar ook in langzamer tempo gevuld zou worden. Dit kan betekenen, dat een grotere veiligheidsmarge werd gehanteerd om overmatige slijtage te voorkomen.
- [74] Voor grotere drachten (boven 8,2 km) moest bij de 7 Veld een slanke brisantgranaat gebruikt worden. Deze was niet ruim beschikbaar en maakte ongeveer 1/8 van het munitierantsoen uit. Gegevens volgens de Schootstafel 7 Veld en een artikel in de Militaire Spectator. KMA, "Schootstafel voor het kanon van 7 Veld" (1939). Nr 395.
- F.G. Dürst Britt, "De munitien van ons 7 Veld-geschut". In Militaire Spectator (1936). Pag. 73.
- [75] Af te lezen uit de schootstafels. Enkele voorbeelden zijn:

Kanon	7 Veld			10,5 cm le FH 18/36			10 Veld		
Gegevens	Proj gew = 6,5 kg Vo = 540 m/sec			Proj gew = 14,8 kg Vo = 470 m/sec			Proj gew = 16,0 kg Vo = 750 m/sec		
Afstand	LS50	BS50	HS50	LS50	BS50	HS50	LS50	BS50	HS50
6.000	50	2	?	16	3	6	41	3	13
8.000	80	5	?	25	5	13	55	4	23
10.000	130	10	?	43	7	39	80	8	39

Vo = aanvangssnelheid. LS50 = lengtespreiding voor 50% van de schoten. D.w.z.: 50% valt minder dan .. m van het doel, de andere 50% boven die grens, BS = breedtespreiding idem, HS = hoogtespreiding idem. ? = Geen opgave van dit gegeven in de schootstafel.

- [76] H. Dv 200/5, "Ausbildungsvorschrift", als [68]. Pag. 15.
- [77] KTB 207. ID, Bijlage. "Besprechung Gen.Oberst Von Bock (20.3.40). BA-MA. Nr niet bekend. In: Algemeen, Duitse documenten http://www.grebbeberg.nl/uploads/downloads/duits_doc1.pdf. Tweede blad.
- [78] NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-096 ("Waffenwirkung gegen Befestigungen" 7.12.39, Abschrift).
- [78] NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-093 ("Anleitung für den Beschuß von Eisenbeton" 15.3.40).
- [79] Volgens het tweede document bij [78].
- [80] Departement van Defensie, "Schietvoorschrift Veldartillerie" Deel 1 (1960). Nr VS 6-40/1. Pag. 70 (Tabel 2).
- [81] Nierstrasz, "De strijd" Deel III/3, als [65]. Schets/Kaart C.3. De aanval op de voorpostenstrook van de IVe Divisie.
- [82] Een zandlaag van 2 - 3 m gaf voldoende dekking tegen scherven van 10,5 cm en 15,0 cm geschut.
- [83] Gegevens uit Nierstrasz, "De strijd" Deel III/3, als [65]. Schets/Kaart C.4. Toestand in de avond van 11 Mei [...].
- [84] Idem. Schets/Kaart C.5. Gebruik van de artillerie bij IV Div. op 11 Mei 1940.
- [85] Op de kaarten van Nierstrasz voor de stellingen en vuren in het vak van IV Div komt I-22 RA (in de Betuwe) niet voor. Volgens het Geheim artilleriebevel behoorden I-12 RA, I-15 RA, II-19 RA tot de Legerkorpsartillerie met taken: artilleriebestrijding, het afgeven van storende en verontrendende vuren, het vuren op ogenblikdoelen (plotseling opkomende doelen), steun aan de Divisieartillerie. Alleen I-8 RA en III-8 RA waren in het vak van IV Div vanaf het begin beschikbaar. Op 12 resp. 13 mei kwamen daar nog I-16 RA en II-4 RA bij. De laatste afdeling uitsluitend voor de begeleiding van de tegenaanval met vier bataljons.
- NIMH Coll. 409 (Gevechtsberichten, oud archief Ite Divisie CAD). Inv Nr 423-1A (Geheim artilleriebevel, 8 mei 1940).
- Nierstrasz, "De strijd" Deel III/3, als [65]. Pag. 205 - 207, 341 - 347, 438 - 452, 496 - 500 (Het gebruik van de artillerie op 11 mei 1940, idem 12 mei 1940, idem 13 mei 1940, Beschouwing over de verdediging van het Ite Legerkorps).
- [86] Er werd één batterij van II-19 RA in veiligheid gebracht op 12.5.40. Daarvan kwam een sectie (twee stukken) langs de Rijksweg bij Remmerden, kmp 106, voorlopig in stelling (een afwachtingsstelling).
- Nierstrasz, "De strijd" Deel III/3, als [65]. Pag. 342.
- NIMH Coll. 409 (Gevechtsberichten). Inv Nr 502-027 (Verslag Maj H. de Groot, Cdt II-19 RA). Ook in: S.J. de Groot, "Vestingartillerie in het Veldleger" (2002). Pag. 108 - 111.
- [87] Nierstrasz, "De strijd" Deel III/3, als [65]. Schets/Kaart C.5. Gebruik van de artillerie bij IV Div. op 11 Mei 1940, als [85].
- [88] De top van het legerkorps klaagde over de gebrekkige peilresultaten, Nierstrasz sloot zich daarbij aan. Hierover meer in Hoofdstuk 3.
- [89] KTB 207. ID. 12.5.40, 17.35 Uhr. NIMH Coll. 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1811?
- [91] Bron: WUR, Speciale Collecties. Luchtfoto nr. 1717. Ook: <http://www.grebbeberg.nl/index.php?page=photo&pid=2442> (
- [92] De KTB's geven aan dat al op 11.5.40 drie bataljons SS "DF" werden ontplooid. Dat is hoogst twijfelachtig. Andere bronnen spreken over eenheden van compagniessterkte in voorste lijn.
- KTB SS "DF", als [42]. Pag. 4. Vergelijk onder meer "Durchbruch", als [37].
- [93] De bronnen zijn hier niet duidelijk over. Als [92].
- [94] Het KTB SS "DF" noemt in dit verband "die Stoßtrupps der 9. und 12. Kp [SS "DF"]".
- KTB SS "DF", als [42]. Pag. 7.
- [95] Vergelijk Tabel 7. opgenomen in par. 1.6. Blad - 11 - .
- [96] Camouflagekleding was nieuw voor die tijd.
- [97] Zie ook het KTB SS "DF", Weidinger, en Terwisscha van Scheltinga hierover.
- KTB SS "DF", als [42]. Pag. 7.
- Weidinger, "Kameraden", als [20]. Pag.
- G. Terwisscha van Scheltinga, "Trouw zonder eer" (2008). Pag. 261 - 289.
- [98] De verliescijfers per eenheid bij Brongers en bij Terwisscha van Scheltinga maken dat op zijn minst zeer aannemelijk.
- E.H. Brongers, Register Duitse gevallen, Grebbeberg. <http://www.grebbeberg.nl/index.php?page=duitsse-gevallen-de-grebbeberg>
- Terwisscha, "Trouw", als [97]. Pag. 399 (Bijlage 7). Verliezen SS "DF": I/ met 18+, II/ met 15+, III/ met 49+ gesneuvelden.
- Bij eigen telling op de cijfers van Brongers springt III/SS "DF" er opnieuw ver uit: I/ 18 (17?), II/ 14 (17?), III/ 41 (51?). De cijfers tussen haakjes komen uit een handmatig afgevinke oude lijst, die nog niet met de bijgewerkte lijst is vergeleken.

2 Gevechtstactiek

2.1 Totaalbeeld

Over de gevechtstactiek van 207. ID is eigenlijk maar weinig met zekerheid bekend. Dat geldt alleen niet op hoofdlijnen van slagorde en opmars. Wel voor details van bewapening, sterkte, ontplooiing. Vast staat, dat SS "DF" als volledig gemotoriseerde grote eenheid in de spits werd gezet. Daarbij gesteund door vijf batterijen moderne artillerie en het eigen infanteriegeschut. In de avond van 12.5.40 kreeg 322. IR opdracht, SS "DF" af te lossen. Maar dat liet Wäckerle toch niet gebeuren [1].

De Duitse dagboeken en gevechtsverslagen wekken de indruk dat bij Wageningen door SS "DF" al meteen een aanval op volle regimentssterkte werd ingezet [2]. Dat is tot nu toe het meest gangbare beeld [3]. Terwisscha van Scheltinga neemt voor de gevechten bij en op de Grebbeberg ook een driebataljonsaanval aan. Hij slaat daarbij trouwens de verliezen van 322. IR veel zwaarder aan dan van SS "DF" [4]. Terecht ? En als dat zo was, wat kan dan de verklaring zijn ? Opereerden de als stoottroepen ingezette delen van SS "DF" bijvoorbeeld veel kundiger dan het eigen regiment van de divisie, waren ze zwaarder bewapend, of werden ze door hun goede camouflage en het werken in kleinere gevechtsgroepen gewoon niet snel genoeg opgemerkt ?

Mijn totaalbeeld is, zoals in het voorgaand hoofdstuk al werd aangegeven, anders. De aanval kwam in de loop van de volgende dagen tot ontplooiing. Tot 13.5.40 stonden dan vooral eenheden tot compagniessterkte in de spits. Het gevecht ontwikkelde zich ongeveer als volgt.

Het plan om met een pantsertrein snel in de rug van de Grebbelinie te komen, mislukte. De bruggen over de IJssel werden tijdig opgeblazen, Panzerzug 7 bij Westervoort door goed liggend Nederlands vuur uitgeschakeld. De trein moest worden uitgeladen en voor reparatie worden weggesleept. Het bij Elten in stelling gebracht spoorweggeschut (EB 674) kwam waarschijnlijk niet eens tot vuren.

SS "DF" had op de kortste route naar Wageningen maar één bataljon in de spits (III./ SS "DF"). Waarschijnlijk zelfs maar delen daarvan. De Standarte had ook later nog moeite de volle sterkte te ontplooiën om een doorbraak te forceren. De divisie zoveel te meer.

De bespannen eenheden waren op 10 mei niet beschikbaar. Ze werden toen (behalve voor de route over Doesburg) bewust in tweede en derde lijn gehouden. De versterkingen bleven ook daarna nog diep in veilig gebied, O van Wageningen. Pas toen vaste voet op de Grebbeberg verkregen was en de stellingen aan de Grift opgerold waren, konden twee verse bataljons in de strijd worden geworpen (I. en III./322. IR). Taak bleef ongewijzigd: bij Rhenen een doorbraak te forceren en door te stoten naar Utrecht.

De ingedeelde artillerie werd eerst ook maar voor een klein deel benut. Twee afdelingen stonden tussen Heesum en Oosterbeek ter beschikking. Een derde werd naar Ede gezonden. Toch werd de vuurkracht na het gevecht om de Voorposten al onvoldoende gevonden. De acht op 11 mei ingezette batterijen hadden het vijandelijk vuur alleen tijdelijk kunnen onderdrukken. Het bleef moeilijk versterkingen aan te voeren richting Grebbeberg. Daarom werden nog één of twee afdelingen (zware ?) Heeresartillerie aangevraagd. Die kwamen door onduidelijke oorzaken niet of laat beschikbaar. Wel werd nog de eigen zware afdeling (III./311. AR) benut. De Mörser (twee batterijen van s Art. Abt. 735) konden in elk geval niet eerder dan 13 mei worden ingezet.

2.2 Bewijsvoering

Een hard bewijs voor één van de twee opvattingen (ging SS "DF" meteen op 11.5.40 al met drie bataljons in de aanval, of niet ?) valt niet te geven. Er zijn wel verschillende argumenten die het laatste beeld ondersteunen.

Tabel 1. Argumenten die een geleidelijke ontplooiing van SS "DF" en 207. ID aannemelijk maken

Nr	Trefwoorden	Toelichting
1.	Terrein	Het terrein leende zich niet voor snelle ontplooiing. Voor een massale gereedstelling en aanval was niet genoeg dekking. Bij het Hoornwerk kwam men ook in een flessenhals.
2.	Kracht HWL	Aanvoer van versterkingen tot regimentssterkte was niet zonder grote verliezen mogelijk, zolang de mitrailleurposities in front en flanken niet definitief uitgeschakeld waren.
3.	Logistiek	De bespannen eenheden werden eerst achtergehouden, om opmars en bevoorrading van de vooraan ingezette troepen niet te belemmeren. Ook met het oog op het volgend punt.
4.	Onzekerheid	Niet duidelijk was, of gerekend zou moeten worden met een krachtige verdediging in de Grebbelinie. De vrije eenheden bleven zoveel mogelijk met opties open in veilig gebied.
5.	Verliescijfers	De verliescijfers indiceren, dat tm 12.5.40 vooral III./SS "DF" werd ingezet. Vanaf die datum werden voor de aanval richting Rhenen nog I. en III./322. IR toegevoegd.
6.	Gevechtsverloop	Het hele gevechtsverloop wijst niet op een snelle ontplooiing. De artillerie werd ook niet meteen volledig benut. Eerst moesten obstakels geruimd en bruggen geslagen worden.

De eerste twee punten zijn al aan het eind van het voorgaand hoofdstuk toegelicht. Punt 6. blijft staan voor latere behandeling. Bij de andere nog wat aanvullende informatie.

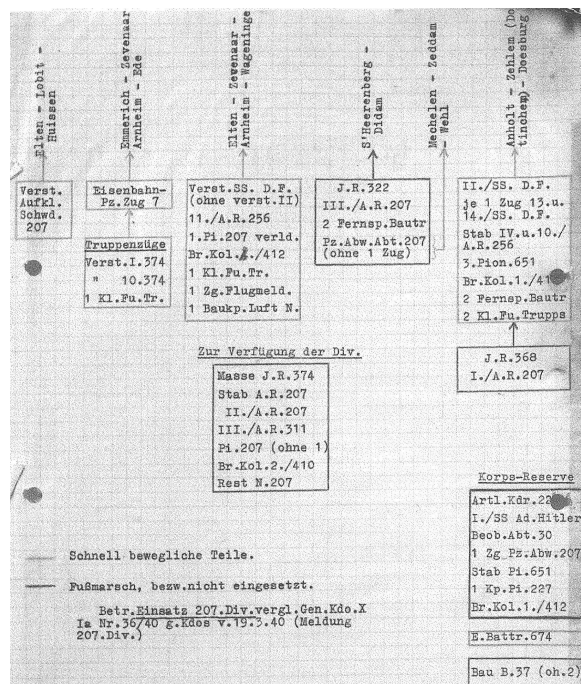
In de opmarsgroepen van 10.5.40 waren de gemotoriseerde eenheden ("Schnell bewegliche Teile") vooraan gezet. De opdracht van de divisie was als volgt geformuleerd [5]:

"207. Division [...] stößt - mot. Kräfte und Eisenbahngruppe Zugspitze voraus - über Doesburg und Arnhem (hier Schwerpunkt) in Richtung Ede und Wageningen vor, durchbricht die Grebbe-Linie westl. Wageningen und gewinnt das Höhengelände bei Doorn."

Het versterkt verkenningsseskadron (A.S. 207) had als bestemming Huissen in de Betuwe. Opdracht was de zuidflank van de divisie van vijand te zuiveren en verband op te nemen met XXVI. AK [6].

Panzerzug 7 had Ede als beoogd eindpunt. Om vandaar achter de Grebbelinie te komen, maar ook om een belangrijk geachte commandant (de Territoriaal Bevelhebber Overijssel ?) gevangen te nemen [7].

Een stuk onzekerheid over de opmarsweg kan worden afgelezen uit het eerste doel van de Groep 322. IR (Didam). Dat was blijkbaar een afwachtingsbestemming. Het regiment (322. IR) zou hierna bevel krijgen om, [afhankelijk van de brugsituatie] over Doesburg of over Arnhem verder op te rukken [8].

BA-MA, Signatur RH 24-10/44? Kopie in NIMH Coll 400 (Washington Papers), Inv Nr 2.0406

Een uitsplitsing van verliescijfers maakt aannemelijk, dat III./SS "DF" [als "Stoßbataillon"] met de pioniers (16. Kp.) vier dagen lang vooraan vocht. In het gebied van de Grebbeberg namen I. en III./322. IR over. SS "DF" werd op de noordflank gezet, bij Achterberg. De Standarte leed toen (met II. en III. in de spits ?) nog zware verliezen [9].

Tabel 2a. Verliescijfers voor SS "DF"

Bataill	I				II				III				IV				Totaal	
Kp	1	2	3	4	5	6	7	8	St III	9	10	11	12	13	14	15	16	Totaal
10.5						1	1		1		3	8		1		1	6	22
11.5	5	4	2							8		2	2					23
12.5		2		2	2		1		1	2	3	3			2		1	19
13.5		1	2		4	1	2	2		4	8	3			1			30
14.5					1								1					2
Totaal	5	7	4	2	7	2	4	2	2	14	14	16	5	1	3	1	7	96
Bataill				18				15					51				12	96

Tabel 2b. Verliescijfers voor 322. IR

Bataill	I				II				III				IV				Totaal		
Kp	St I	1	2	3	4	5	6	7	8	St III	9	10	11	12	13	14	15	16	Totaal
10.5																			
11.5																			
12.5					3														3
13.5	2	7	5	9	3	2	2			2	9	14	5	5	1			1	67
14.5			1									1							2
?	3																		3
Totaal	5	7	6	9	6	2	2			2	9	15	5	5	1			1	75
Bataill					33				4					36				2	75

Over de uitvoering van de Duitse aanval door 207. ID werd door beide partijen een ruime hoeveelheid informatie opgetekend. Voornaamste bronnen voor krijgshistorisch onderzoek vormen de KTB's met bijlagen, en de Groene Serie met gevechtsverslagen. Geïnteresseerden kunnen daarnaast nog een lange rij latere publicaties raadplegen [10]. Hier worden de vaak al bekende hoofdlijnen toch maar opnieuw geschetst om het overzicht te behouden. Wel met een belangrijke aanvulling voor de artilleristische aspecten. Achteraf gezien, werden ook op andere gebieden nog verrassend veel nieuwe gegevens opgespoord. Mede aan de hand daarvan wordt nu eerst het gevechtsverloop van dag tot dag nader in beeld gebracht.

2.3 10 mei - Opmars

Met betrekking tot de eerste oorlogsdag op Nederlandse bodem kan uit de genoemde bronnen de volgende informatie worden gegeven.

Bij de eerste ochtendschemering op 10 mei 1940, 5.35 uur (Nederlandse tijd 3.55 uur), rinkelden bij veel Duitse commandanten de telefoons. Alarm ! Het was A-Tag X-Zeit, begin van de Westfeldzug. In het Kriegstagebuch (KTB) van X. AK staat over het voorafgaand bevel om alle eenheden gereed te stellen opgetekend [11]:

"9.5.40 13.30 Uhr Chef A.O.K.18 (General Marcks) gibt fernmündlich an Chef X.A.K. das Stichwort für den Fall "Gelb" durch: "Pferdebestand 100535" [...]
15.30 " Schriftlicher Befehl A.O.K. 18: "Gelb" A Tag 10.Mai 1940 X Zeit 5.35 Uhr."

Maanden van plannen maken en voorbereidingen waren hieraan voorafgegaan. Er was onder meer een Kriegsspiel gespeeld en geoefend in het nemen van waterhindernissen. Het aanvalsplan was door alle commandanten en staven tot in detail uitgewerkt. De troepen waren paraat. Voorraden en materieel, onder meer voor brugslag, lagen gereed. De leiding van X. AK en 207. ID had de voorkeur bepaald op een aanval over Wageningen [12].

Aan X. AK was een groot aanvalsvak toegewezen, van Emden tot Wesel. Op waarschuwing "Zugspitze" zouden de Vorausabteilungen (aanvalstroepen) hun uitgangsstellingen betrekken. Voor 207. ID lagen die in een smalle strook tussen Winterwijk, Münster, Kleve en Emmerich. In de vroege ochtend van deze dag zou het definitieve bevel volgen. "Danzig" voor doorgaan, "Augsburg" voor uit- of afstel [13].

Speciaal voor de eenheden zware Heeresartillerie van dit Armeekorps was nog heel wat geregeld.

Spoorwegbatterij EB 674 (een stuk 24 cm SK L/40, type "Theodor") stond te Dinslaken. Als vuurstelling was een emplacement 1 km ZO van station Elten ingericht. Bevelen waren gegeven om het kanon op A-1 Tag (de dag vóór A-Tag) in Emmerich gereed te stellen. Daar moest worden gewacht op toestemming van Art. Abt. Stab (z.b.V.) 681 voor het vertrek. Voor doelopsporing en vuurleiding was bij X. AK het Staffiel 4. (H)/23 ingedeeld. Dat vloog met eendekkers van het merk Henschel, type Hs-126B. Het inschieten van EB 674 zou met een vliegtuigje van XXVI. AK moeten plaatsvinden [14]. De volgende marsgroepen waren gevormd en werden nu in gang gezet [15]:

Tabel 3. Marsgroepen 207. ID

Marsgroep	Eenheid	Artillerie	Commandant	Vertretpunt	Dagdoel	Taak	Resultaat op 10.5
Spoorwegbatterij	EB 674, inschieten met Aufkl. St. 4. (H)/21	EB 674, 1 stuk 24 cm SK L/40 "Theodor"	Niet bekend, + Art. Abt. Stab (z.b.V.) 681	Emmerich	Elten	Fort Pannerden en Fort Westervoort evt. uitschakelen ?	W.s. niet ingezet, weer afgegeven voor inzet elders
Pantsertrain	Pz. Züge 7, 7a, 7b I., 10./374. IR		Oberltnt Köhler, Major Neumann	Emmerich	Westervoort	Doorstoten naar Grebbelinie	Uitgeschakeld en weggesleept
SS-groep	I., III./SS "DF"	II./SS AR en 11./256. AR	Standartenführer Keppler	Elten	Renkum	IJsselovergang bij Arnhem (spits)	Over om 11.05 uur, Renkum bereikt
Von Scholz	II./SS "DF"	Stab IV. met 10./256. AR	Sturmbannführer Von Scholz	Anholt	Doesburg	IJsselovergang bij Doesburg (spits)	Over om 11.20 uur, Ellecom bereikt
Brückner	Pz.Jäg.Abt. 207 min een sectie		Major Brückner	Anholt	Didam, naar Arnhem	Beveiliging tegen pantsers	Ingezet als infanteriegeschut
Klemm	Rest 374. IR (bij Gr. Divisiereserve)		Oberst Klemm	Haldern	Elten	Divisiereserve	Op 11.5 naar Arnhem
Von Oesterreich	368. IR	I./207. AR	Generalmajor Von Oesterreich	Anholt	Doesburg	IJsselovergang bij Doesburg (in tweede lijn)	Overgang nog niet voltooid om 17.20 uur
Neidholdt	322. IR	III./207. AR	Oberst Neidholdt	N van Emmerich	Didam	Vervolg over Arnhem of Doesburg	Op 11.5 naar Arnhem
Verkenner	A.S. 207		Rittmeister Von Diest	Elten	Doornenburg	Fort Pannerden uitschakelen ?	Fort omtrokken, op weg naar Elst
Divisie-reserve	Rest 374. IR, Pi. 207, Brüko 2./410, rest N.A. 207	Stab/207. AR II./207. AR III./311. AR	Oberst Metger	Wertherbruch Haldern	Zevenaar Loerbeek Beek		Rust in opgegeven bestemmingsgebied
Korps-reserve	Arko 22, Bb. Abt. 30, I./SS "AH" etc.		Generalmajor Büchs	Bocholt	Zevenaar		Rust in opgegeven bestemmingsgebied

Uit de stukken kan worden opgemaakt, dat het gemotoriseerd geschut vlak achter de spitsen meeinging en vanaf het begin werd ingezet. Toch ging op het traject over Doesburg wel een afdeling bespannen artillerie mee. Onduidelijk blijft, of die (I./207. AR) tijdens de opmars in actie kwam. Dat valt zeker niet uit te sluiten, want waarschijnlijk al op 10.5.40 werd een Kanonier van deze eenheid zwaar gewond. Over de toedracht zijn geen gegevens bekend [16]. Een tweede aanwijzing is, dat II./SS AR mogelijk in zijn geheel (ook dat is niet zeker) met de grootste groep meeinging over Arnhem. De bespannen afdeling was dan hard nodig op de route over Doesburg [17].

Het Verslag van IV./256. AR geeft veel interessante details. Er zijn overwegend feitelijke gegevens vastgelegd. Dat geeft inzicht in de dagelijkse gang van zaken bij deze afdeling. Verder ook in stellingen, waarnemingsposten, bevelsverhoudingen, opgedragen taken en uitvoering in groter verband. Naam en rang van enkele commandanten worden genoemd. Het vult gaten in de kennis over het verloop van de laatste gevechtsdag. Helderder wordt tenslotte ook, hoe Duitse artilleristen deze veldtocht beleefden. Eigen toevoegingen aan de oorspronkelijke tekst zijn tussen haken gezet [18].

Kdr IV./256. AR was waarschijnlijk Major Wolf Andreae. Zijn batterijcommandanten waren de Hauptleute Von Dosky (10.) en Süßman (11.). Stab, 10.[Bttr] en de Kolonne (m.u.v. enkele delen bij 10. en 11./256. AR) waren ingedeeld in de marsgroep van 368. IR, Generalmajor Von Oesterreich [Dat wijkt af van de eerder gegeven indeling]. De 11e batterij bij III./SS "DF", de 12e batterij bij III./SS "Adolf Hitler" (toegevoegd aan 227. ID).

De afdeling had volgens het dagboek maandenlang geoefend en vertrok via spoorwegstation Empel-Rees naar het gereedstellingsgebied, zuid van Anholt.

Om 5.50 uur overschreed 10./ 256. AR de rijksgrens bij Regniet op een secundaire weg. Kdr IV./256. AR ontbrak nog. Hij was op een gasbeschermingscursus toen het alarm kwam. Als zijn plaatsvervanger trad Kdr Kolonne IV./256. AR op, Hauptmann Schmiedel. 10./ 256. AR ging naar Doesburg. De batterij ging 2,5 km oost van deze stad in stelling. B-Stelle (waarnemingspost) eerst op de watertoren, later in het huis daarnaast. De batterij beveiligde de IJsselovergang die met Floßsäcken plaatsvond. Het eerste schot werd om 9.24 uur afgegeven. Er kwam blijkbaar zwaar tegenvuur. De batterijcommandant, Hauptmann Von Dosky stelde aan de Kdr II./SS "DF" Ostuf [Stubaf ?] Von Scholz voor, het vuur te onderdrukken met de zware wapens van de infanterie. Dat gebeurde. De batterij gaf enkele lagen af, met het doel de geweer- en mitrailleurnesten 400 m west van de IJssel uit te schakelen. Om 11.50 uur konden de eerste aanvalsgroepen over. Op de eerste rubberboten bevond zich ook de Funktrupp met de Vorgeschobene Beobachter (VB), Wachtmeister Kube. Hij ging verder te voet op weg naar Dieren. Om 14.20 uur werd van stelling gewisseld naar het noorddeel van Dieren. De B-Stelle werd verplaatst naar een positie ZO van Dieren. Op verzoek van 6. Kp werden verschillende lagen afgegeven op de zuidelijke uitgang van de stad. Deze werd om 14.20 uur door de SS genomen. Een uur daarvoor had de batterij plotseling vuur ontvangen uit een kazemat aan de IJssel. Leutnant Hanneck (Zugführer ?) bestreed dat met rechtstreeks vuur (zichtvuur). Het zesde schot was een voltreffer, waarna een witte vlag getoond werd. Na drie tot vier uur zou een brug voor de IJsselovergang van de artillerie gereed zijn. Dat was pas om 18.50 zo. Hptm Von Philipsborn had even daarvoor een alternatieve route verkend naar kasteel Middachten, die berijdbaar was en vrij van vijand. Aan de zuidelijke ingang van Dieren werd bij II./SS "DF" de afdelings-cp ingericht. Om 20.50 ontving Ostuf Von Scholz mondeling bevel over de straatweg Dieren-Arnhem op weg te gaan naar Renkum en Wageningen. Stab en 10. Bttr werden aangetrokken en om 0.20 uur (11.5.40) in Dieren gevechtssklaar gemaakt. De Kolonne bereikte pas om 4.20 het kasteel, opgehouden door de opmars van delen van II./SS "DF" die voorrang moesten hebben.

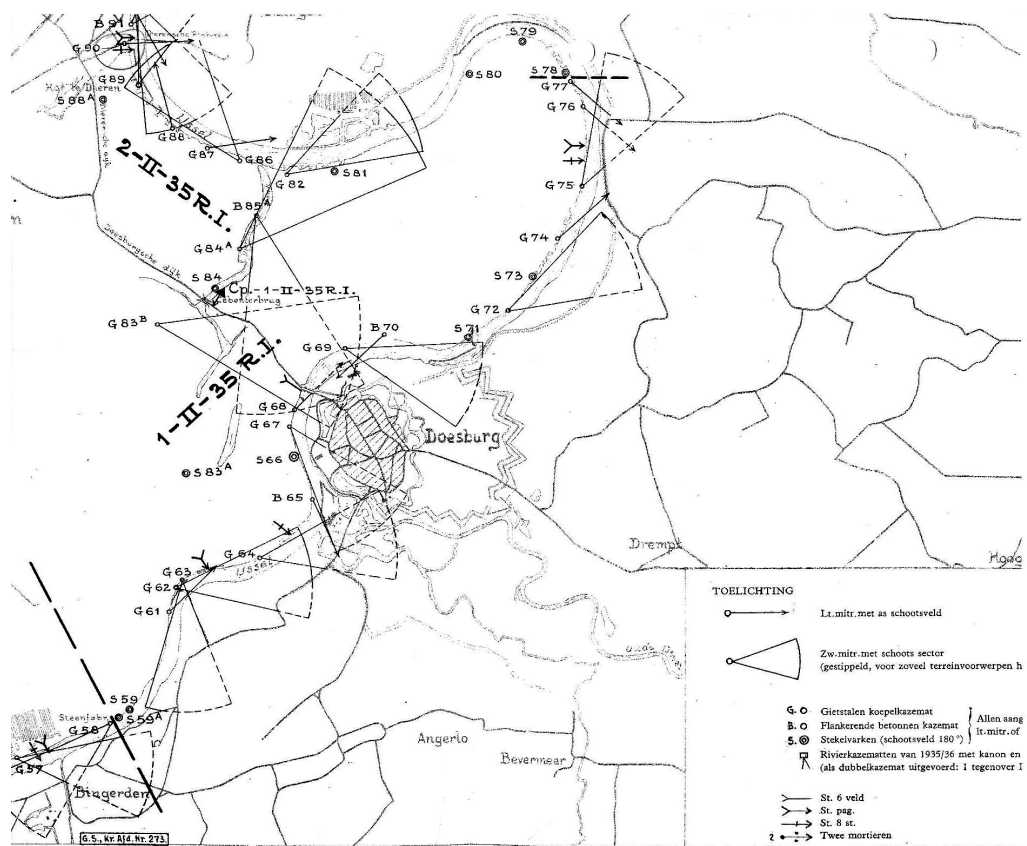
Bij 11. Bttr gebeurde het volgende. Deze batterij rukte uit van Hüthum naar het gereedstellingsgebied noord van Elten. Ze verplaatste zich over Babberich naar Zevenaar en ondervond geen vijandelijke tegenstand. De opmars werd vertraagd door talrijke grensversperringen.

De batterij bewaakte tussen 7.20 en 12.20 uur de nadering van de gemotoriseerde marsgroep naar het [Fort] Westervoort. B-Stelle, tegelijk VB, zuid van de spoorweg, 300 m van het Fort. De SS wachtte [met de aanval] totdat het vuur van het fort bedwongen en de MG-nesten uitgeschakeld waren. De brug was gesprongen, de IJsselovergang moest [ook hier] geforceerd worden.

De batterij beschoot vervolgens het hele terrein van [Fort] Westervoort in vuurovervallen, waarbij meteen al de petroleum- en de munitieopslag getroffen werden. Een reusachtige steekvlam en een 100 m hoge kolom rook toonden de goede uitwerking aan. Vervolgens werd het vuur uit de kazematten bestreden. Dat eindigde met het hijsen van de witte vlag op het fort. Op een toren op de hoogte noord van Arnhem werd een batterijkijker herkend. Met eigen afgegeven vuur werd het zicht van de vijand belemmerd. Een storende veldversterking waarin levendige activiteit te zien was, werd ook bestreden. Om IJsselovergang door de SS mogelijk te maken werd een afsluitingsvuur rond de overzetplaats gelegd. De Batterietrupp ging als tweede golf op rubberboten over, zonder de eigen voertuigen. Met een gevorderde autobus en hulp van een Duits sprekende schooljongen werd vlug de westingang van Arnhem bereikt. Tegelijkertijd kwam ook Kdr III./SS "DF" met de spitsen aan. De VB werd opgehouden door sterk MG-vuur uit de bossen bij Oosterbeek, rechts en links van de spoorwegovergang.

Om 13.20 uur trok de batterij zich voor langere tijd terug op Westervoort, daar de IJsselbrug [nog] niet berijdbaar was. Twee uur later gingen de stukken met mankracht de 8-tons brug over [Dat moest met mankracht, omdat de combinatie met trekker veel te zwaar was voor deze brug]. Vandaar werd de batterij aangetrokken naar de straat oost van Arnhem - Renkum [?]. Daar werd de nacht doorgebracht.

Het werk van Nierstrasz geeft in het algemeen weinig houvast voor een reconstructie van de inzet van Duitse artillerie. Gedetailleerde schetsen van eigen stellingen en gevechtsterrein leveren wel goede aanknopingspunten. Uit deze bron komt het volgend kaartje voor de omgeving van Doesburg [18].

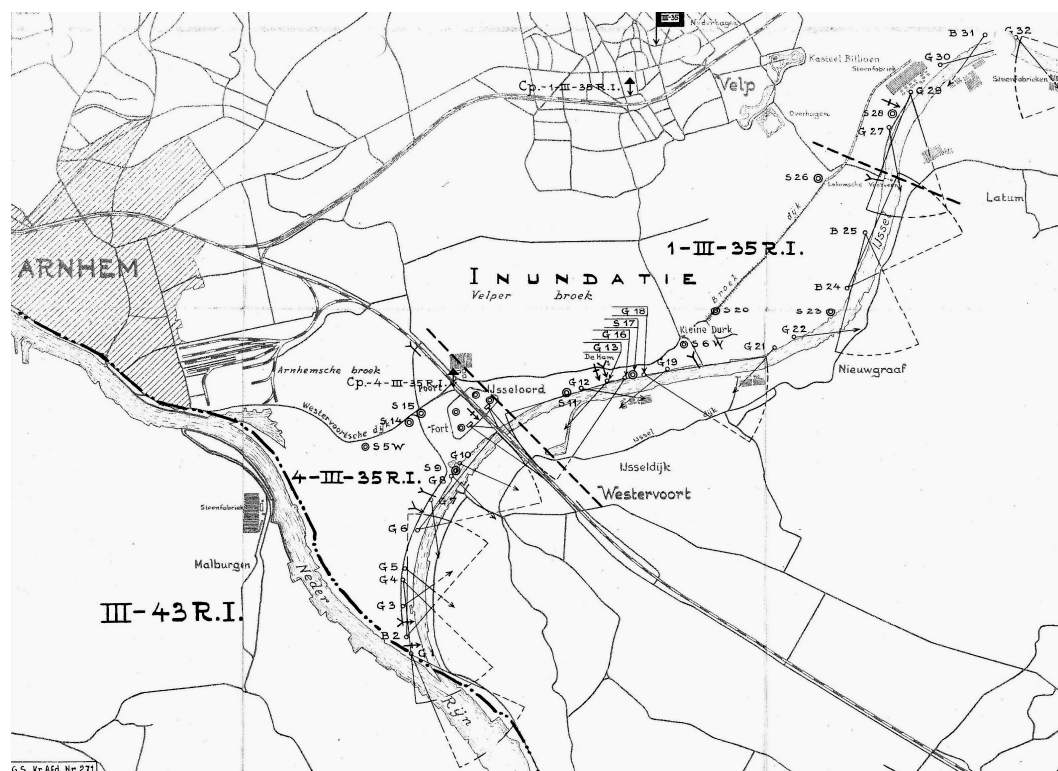
Bij Doesburg maakt de IJssel een ruime bocht naar Dieren. De verdediging was opgesteld in een ijle lijn, soms met wat diepte. Steunpunten waren (naast versterkingen in grond en hout) kazematten en koepels, bewapend met mitrailleurs. In de met B- en S-nummers aangegeven posities meestal lichte. Enkele bouwtypen waren uitgevoerd met een zware mitrailleur. In de met G-nummers aangegeven gietstalen koepelkazematten was dat altijd het geval. Twee geplande Rivierkazematten met 5,5 cm kanon en zware mitrailleur bij de schipbrug waren uit de begroting gehaald. Er was wel ander licht geschut ingedeeld. 4,7 cm pantserafweergeschut (Pag), kanonnen 6 cm (Zes Veld) en kanonnen 8 cm (Acht Staal). De laatste twee typen waren sterk verouderd geschut, bij gebrek aan beter benut. Verder waren 8 cm Mortieren ingedeeld. De tactische tekens zijn op het kaartje (kader Toelichting) verklaard. Als de rapporten vergeleken worden, blijkt dat 10./ 256. AR ver nakwam op de Duitse hoofdgroep II./SS "DF" [19].

Tabel 4. Gevechtsverloop bij Doesburg

Tijdstip	Gebeurtenissen (Nederlandse versie)	Tijdstip	Gebeurtenissen (Duitse versie)
6.30	De eerste Duitsers wagen zich op de brug Kazematten 66, 67, 68 zijn uitgeschakeld Vijand. eenheden gaan over in rubberbootjes	5.50	10./ 256. AR overschrijdt de grens bij Regniet [Anholt] in de richting van Doetinchem
Na 6.30	Schipbrug hersteld met pontons en brugdelen	7.15	Aankomst van de batterij in Doetinchem, rust
7.00 - 7.30	Vijandelijke afdelingen dringen over de Doesburgsche dijk naar Dieren op	7.50	Spitsen van 10./ 256. AR komen aan bij Doesburg, de batterij komt onder vuur, gaat in stelling ca. 2,5 km oost van Doesburg
		9.24	De batterij opent het vuur op de vijandelijke posities
11.10	Duits artillerievuur valt op de ooststrand van Dieren en Ellecom [Infanterieggeschut ?]	12.20	De batterij geeft enkele lagen af op mitrailleurmesten 400 m W van de IJssel [G 83b en S84 bij Cebenterbrug ?]
		14.20	De batterij wisselt van stelling naar Doesburg N
		16.00/17.00	Plotseling vuur vanuit een bunker, de batterij beantwoordt het vuur, na 5 schoten een voltreffer, de bezetting geeft zich over
		17.00	10./ 256. AR bereikt Dieren, verder naar Kasteel Middachten, voorbij Ellecom, daar legering

Het algemene beeld is geloofwaardig. De opmarsweg Doesburg - Cebenterbrug (aan een oude zijarm van de IJssel, de Dierense Hank) - Dieren lag voor de hand, als kortste en waarschijnlijk ook snelste route.

De Nederlandse posities en bewapening bij Arnhem zijn hieronder aangegeven [20].

Zuid van Arnhem splitsen Nederrijn en IJssel zich. Kortste weg loopt over Westervoort (op de zuidoever). Over de IJssel liggen een gecombineerde spoor- en verkeersbrug. Het tracé daarvan ging dwars door Fort (bij) Westervoort, dat op de noordelijke oever lag en de taak had dit acces af te sluiten. Bij het fort twee Rivierkazematten, die spoor- en verkeersweg bestreken. Elk bewapend met een 5,5 cm kanon en een zware mitrailleur. Het fort was versterkt met enkele kazematten (van het S-type). Voor de rest waren de bewapening en uitvoering gelijk aan die bij Doesburg. De meldingen van beide partijen verschillen niet veel. Tussen de Duitse rapporten onderling zijn er nog wel grote discrepanties. Mogelijk heeft SS "DF" de weerstand bij Westervoort willen aandikken door de strijd tot aan de overtocht langer te laten duren, en de toen onmiddellijk hervatte opmars korter. In het KTB van SS "DF" komt Keppler een uur later in Westervoort aan, begint de aanval na artilleristische voorbereiding anderhalf uur later dan in andere meldingen, maar de pontonbrug zou een uur en een kwartier eerder gereed zijn geweest. In de beginfase heeft 11./ 256. AR een vrij passieve rol. Van 7.20 tot 10.20 uur werd slechts de nadering van gemotoriseerde voorhoede gadeslagen, gereed om vuursteun te geven ("überwacht"). Ingrijpen bleek niet nodig, want SS "DF" werd vooral door versperringen opgehouden. Daarna nam 11./ 256. AR het Fort onder vuur. Een grote brand ontstond die tot snelle overgave leidde (er zijn ook andere eenheden die dit succes opeisen). Rond 11.20 uur werd nog een afsluitingsvuur rond de overzetplaats gelegd. Het stellinggebied wordt in de Nederlandse rapporten vrij nauwkeurig aangegeven. Bij Plaksche straat, 2,5 km O van Duiven (niet op het kaartje) [21].

Tabel 5. Gevechtsverloop bij Westervoort

Tijdstip	Gebeurtenissen (Nederlandse versie)	Tijdstip	Gebeurtenissen (Duitse versie)
4.15	Een Pantserrein uit richting Westervoort komt voor gesloten draaihekken	3.55	Begin van de opmars
4.45	De brug is opgeblazen	4.40	De Groep "Zugspitze" staat voor de brug
6.30	Het Fort komt zwaar onder vuur	6.50	Vuurconcentratie als begin van de aanval
7.30	Beide Rivierkazematten zijn uitgeschakeld Artillerie in stelling aan de Plaksche Straat neemt deel aan het vuur op het Fort	7.20	(Lezing SS) De eerste delen van SS "DF" komen aan De zware wapens worden ingezet, ook II./SS AR en 11./ 256. AR. Floßsäcke (grote rubberlotten) worden aangevoerd
8.00	De aanval begint, oversteek met rubberboten Door eigen stormvuur mislukt de eerste golf		
9.05	Het Fort geeft zich over	9.20	(Lezing SS) Begin van de aanval
10.00	Het artillerievuur wordt verlegd naar de rand van Arnhem en Velp	10.05	Een voorhoede bereikt Arnhem
16.00	Brugslag gereed, een eerste colonne auto's gaat over	14.50 16.05	Brugslag gereed [pontonbrug met 8-t draagvermogen] (Lezing SS) Brugslag gereed

Ook hier is het algemene beeld (opmarsrichting en hoofdlijnen van het gevecht) zeer geloofwaardig. De genoemde tijdstippen verschillen soms meer dan een uur. Niet vastgesteld kan worden, welke versie dan de meest juiste is.

Hiermee kan nu worden vastgesteld, hoe de eerste dag in de Westfeldzug bij 207. ID in grote trekken verliep. De niet gemotoriseerde onderdelen bleven over het algemeen ver achter bij de spitsen. Dat blijkt voldoende uit het Divisionsbefehl Nr 3 en het KTB van 207. ID. De groep Brückner mocht in afwachting van verdere bevelen in het gebied van Angerlo (even voor Doesburg) blijven, 374. IR hoefde niet verder dan Emmerich. De groep Metger legde (naar eigen zeggen) in dagmars 50 km af, voor een bespannen eenheid een hele afstand. Maar de vooruitgezonden spitsen van de groep Keppler hadden Renkum al bereikt [22].

De indelingsoverzichten van X. AK en 207. ID zijn al besproken (zie par. 1.3). Zonder de artillerie die X. AK en XXVI. AK nog in eigen handen hield (hieronder op de eerste twee regels) en de batterij van IV./256. AR die bij 227. ID was, waren op 10.5.40 68 stukken beschikbaar. Ze werden als volgt toegewezen en die dag bij de divisie benut.

Tabel 6. Toewijzing artillerie op 10.5.40

Eenheid	Aantal en type	Onder bevel van	Marsgroep 207. ID	Hoofd eenheid	Inzet t.b.v. 207. ID op 10.5.40
EB 674	1 st 24 cm SK L/40 "Theodor"	X. AK	N.v.t.	N.v.t.	W.s. niet ingezet
s.Art.Abt.735	6 st 21 cm Mörser 18 (mot)	XXVI. AK	N.v.t.	N.v.t.	Niet ingezet
10./256. AR	4 st 15 cm s FH 18 (mot)	207. ID	Von Oesterreich	IR 368	Ingezet
11./256. AR	4 st 15 cm s FH 18 (mot)	207. ID	Keppler	I. en III./SS "DF"	Ingezet
12./256. AR	4 st 15 cm s FH 18 (mot)	227. ID	N.v.t.	N.v.t.	Niet ingezet
II./SS AR	12 st 10 cm le FH 18 (mot)	207. ID	Keppler	I. en III./SS "DF"	Ingezet
I./207. AR	12 st 10 cm le FH 16	207. ID	Von Oesterreich	IR 368	Mogelijk ingezet
II./207. AR	12 st 10 cm le FH 16	207. ID	Metger	Kdr/207. AR	W.s. niet ingezet
III./207. AR	12 st 10 cm le FH 16	207. ID	Metger	Kdr/207. AR	W.s. niet ingezet
III./311. AR	12 st 15 cm s FH (lg) 13	207. ID	Metger	Kdr/207. AR	W.s. niet ingezet

Over de geschutposities van deze eerste gevechtsgedag werd, alles bij elkaar genomen, het volgende gezegd [23]:

- 10./256. AR kwam in stelling bij Doesburg en werd in de avond bij kasteel Middachten geparkeerd
- 11./256. AR kwam in stelling bij Westervoort, moest op brugslag wachten en overnachtte nog bij Arnhem
- Van II./SS AR is alleen bekend, dat dit geschut zeer waarschijnlijk ook bij Westervoort werd ingezet
- Onzeker is, of I./207. AR nog in actie kwam. Dat is goed mogelijk, want er werd een Kanonier van 2./207. AR wellicht die dag bij Doesburg ernstig gewond (Hans-Georg Nissen, hij overleed daar op 13.5.40).

Stelling 10./256. AR (10.5.40) - Ongeveer 2,5 km O van Doesburg (niet nauwkeurig bekend)

Stelling 11./256. AR (10.5.40) - Plaksche Straat, O van Duiven (niet nauwkeurig bekend)

2.4 11 mei - Voorposten

Over het verloop van de tweede gevechtsdag zijn uit de meest betrouwbare Duitse bronnen weinig details bekend. In KTB's met bijlagen werd opgetekend, dat I. en III./ SS "DF" de aanval in het voorpostengebied openden. Het eerste bataljon noord van de Rijksstraatweg, het derde zuid daarvan. Ze kregen elk steun van een afdeling lichte houwitsers, II./SS AR resp. III./207. AR. De laatste eenheid zou later op de dag nog van stelling veranderen. De twee bij de divisie ingedeelde batterijen zware houwitsers van IV./256. AR kregen als taak vijandelijke artillerie te bestrijden. De daarbij aangegeven doelen lagen west van de Grebbeberg [24].

Blijkbaar werd de toegewezen artillerie (twee afdelingen le FH voor directe steun) eerst als voldoende beschouwd. Alleen III./311. AR zou later ook bij Wageningen in actie komen. Vanuit Oosterbeek verkende die afdeling s FH alvast stellingen voor de volgende dag [25]. Twee flankoperaties kregen samen vier batterijen le FH toegewezen. I./207. AR werd naar Ede, 5./207. AR naar de Betuwe gedirigeerd. Dat liet nog maar twee batterijen van II./207. AR ter beschikking van de divisie [26].

In het bedekte terrein waren de Nederlandse stellingen moeilijk te ontdekken. Het SS-regiment vroeg daarom rond 14.00 uur om hulp van vliegtuigjes voor luchtwarneming [26].

De commandopost (c.p.) van de divisie werd rond 16.00 uur verplaatst van Hotel Sonsbeek in Arnhem, naar Hotel de Wageningse Berg. Dat geeft aan, dat het gebied oost van de stad Wageningen als veilig werd beschouwd, ook buiten bereik van vijandelijke artillerie. Die inschatting was niet helemaal correct [27].

Uit het verslag van IV./256. AR blijkt nog het volgende [28].

Kdr 207. AR (Major Wolf Andreae) krijgt het bevel over de artilleriegroep van de divisie, ook van II./SS AR.

De twee batterijen van IV./256. AR bereikten pas in de ochtend van 11 mei Renkum. De kolonne met 10./256. AR kwam uit het gebied rond Arnhem, 11./256. AR over Middachten en Velp. Ze volgden allebei de straatweg naar Renkum (nu N 225).

De gemotoriseerde batterijen waren om ongeveer 7.00 uur (een uur nadat de infanterie voor de aanval was opgesteld), in stelling gebracht, gereed om te vuren. Aan de noordwestelijke uitvalsweg van Renkum 10. en 11./256. AR, zuid van de straatweg II./SS AR. Afdelings-c.p en waarnemingsposten (w.p.'s) werden ingericht in de bosrand oost van Wageningen. Major Andreae reed voor een terreinverkenning naar de oostelijke uitvalsweg van Wageningen. Hij liet de Afdelings-c.p. verplaatsen naar de (RK ?) kerk van Wageningen. De verdediging blijkt krachtiger dan verwacht [29]:

"Es stellt sich heraus, dass die Befestigungen am Grebbeberg stark besetzt, mit Maschinengewehren und Kanonen bestückt sind und hartnäckig verteidigt werden."

Rond 12.00 uur krijgt de Major daarom het verzoek [!] om de aanval van III./SS "DF" te ondersteunen met vuur op de Grebbeberg en de versterkingen noord van de straatweg. De Grebbeberg, de kazematten aan de sluis en de versterkingen aan de straatweg worden onder vuur genomen.

De KTB's van SS "DF" en 207. ID geven op hoofdlijnen dezelfde informatie. Het eerste dagboek klopt de ondervonden tegenstand onwaarschijnlijk sterk op. Er was blijkbaar een uitgebreide verklaring nodig voor de laat in gang gezette en traag veld winnende aanval [30].

"Nach beendeter Bereitstellung trat das Rgt. in der befohlenen Gliederung [I.Btl. rechts, III.Btl. links der Strasse Wageningen - Grebbe, das II.Btl. zur Verfügung des Rgts. ostw.[ärts] Wageningen] [...] gegen die Grebbe-Linie an. Das gesamte Gefechtsgebiet war soweit es vom Gegner besetzt war, durchzogen von Bäumen, Hecken, Zäunen usw. - bot keine Übersicht und wurde vom Gegner geschickt durch Aufstellung zahlreicher Baum- und Heckenschützen ausgenützt, die schwer zu bekämpfen waren und auch bis zum Letzten hielten. Gut beobachtetes fdl. [feindliches] Artl.-Feuer lag auf den vorgehenden Btl. Die befestigten Stellungen in der Grebbe-Linie erwiesen [sich] als wesentlich stärker, als nach den vorliegenden Meldungen angenommen werden musste. Die Stellungen selbst, ein dichtes Netz von Bunkeranlagen und Feldbefestigungen erstreckte sich in grosser Tiefe. Sie waren besetzt mit den besten holländisch[en] Kolonialtruppen und mit techn. erstklassigen Waffen bestückt[t]. Ein Gürtel gut angelegter Artl.-Stellungen zog sich hinter der Verteidigungslinie entlang. Von langer Hand vorbereitet an besten Übersichtspunkten gut getarnte B.[eobachtungs]-Stellen, ermöglichten eine einwandfreie Feuerleitung. Die Grebbe-Linie erwies sich als eine - allen modernen Anforderungen entsprech[en]de Verteidigungsanlage."

Het beeld aan Nederlandse zijde was bijna compleet het tegengestelde. De Duitse aanval werd al vroeg in de ochtend ingezet, ondersteund door hevig artillerievuur. De stellingen van de voorposten werden stuk voor stuk opgerold, door kleine groepjes fanatiek opererende SS-ers. In de Groene Serie valt bijvoorbeeld te lezen [31]:

"In de ochtend van 11 Mei te ongeveer 2.00 à 2.30 begon een artilleriebeschieting van de vps [voorpostenstrook], ten gevolge waarvan spoedig enige verbindingen onbruikbaar werden geschoten. [...] Spoedig verscheen de vijand voor het gehele voorpostenvak en opende hij het vuur; daarbij bleek, dat de tegenstander, (behorende tot de SS-Standarte "Der Führer"), goed gesteund door artillerie en infanteriegeschut, zeer driest optrad en uitstekend van het terrein gebruik maakte. Vijandelijke artillerie werd gemeld bij de samenkomst van Grebbedijk en kunstweg Grebbe-Wageningen [dit zal, zo ver vooraan op deze dag, infanteriegeschut zijn geweest]."

Het duurde nog wel tot laat in de middag, voordat de laatste voorpostenstelling viel [32].

Het is misschien niet nodig te kiezen tussen de beide lezingen. Mogelijk had het gevecht in dit terrein twee gezichten. Uiteraard is het beeld subjectief. Uitgesloten kan worden, dat al in de vroege ochtend door (zware ?) Duitse artillerie vuur werd afgegeven in deze sector. Aannemelijker is de inschatting, dat aan Duitse zijde eerst het infanteriegeschut in actie kwam. Dat stond in de beginfase van de strijd in de westrand van Wageningen. In de verslagen werden als opstelplaatsen het Slachthuis, de Gasfabriek, de Boerencoöperatie, en de drukkerij van Zomer en Keuning genoemd. Dit vuur werd afgegeven vanaf ongeveer 3.00 uur in de ochtend en beantwoord door Nederlands geschut [33]. Mogelijk met (niet geregistreerde) storende vuren.

Een w.p. signaleerde het eerste vuur van Duitse veldhouwitsers rond 8.00 uur (vuurverschijnselen van vijandelijke artillerie bij Lexkesveer) [34]. Volgens Kapt. Cornelissen was het beeld laat in de middag [34]:

"Alles [het terrein west van Wageningen, rond de Haarweg] vol Duitse troepen, infanteriegeschut en bommenwerpers (mortieren, granaatwerpers), 7 cm [infanteriegeschut] bij Woonwagenpark. Zware artillerie op Wageningse Berg [bij Lexkesveer] en tussen Heelsum en Renkum."

Het lijkt er dan op, dat de Duitse troepen de aanval in het Voorpostengebied met [delen van] twee bataljons SS "DF" in de ochtend inzetten. Waarschijnlijk pas na aankomst en gereedmeldingen van II./SS AR, 10. en 11./256. AR en III./207. AR. Twee batterijen geschut met motortrekkers werden (volgens een Renkumse getuige) al in de vroege ochtend aan de Don Boscoweg geplaatst. Misschien nog met een inschietstuk buiten de batterijen [35]. Het verslag van IV./256. AR bevestigt die locatie. Het eerste schot werd daar om 7.30 uur afgegeven. Rond de middag werd aan 10. en 11./256. AR om vuursteun gevraagd door SS "DF". Daarna kan er zwaar vuur (granaten kaliber 15 cm) in het Voorpostengebied zijn gevallen.

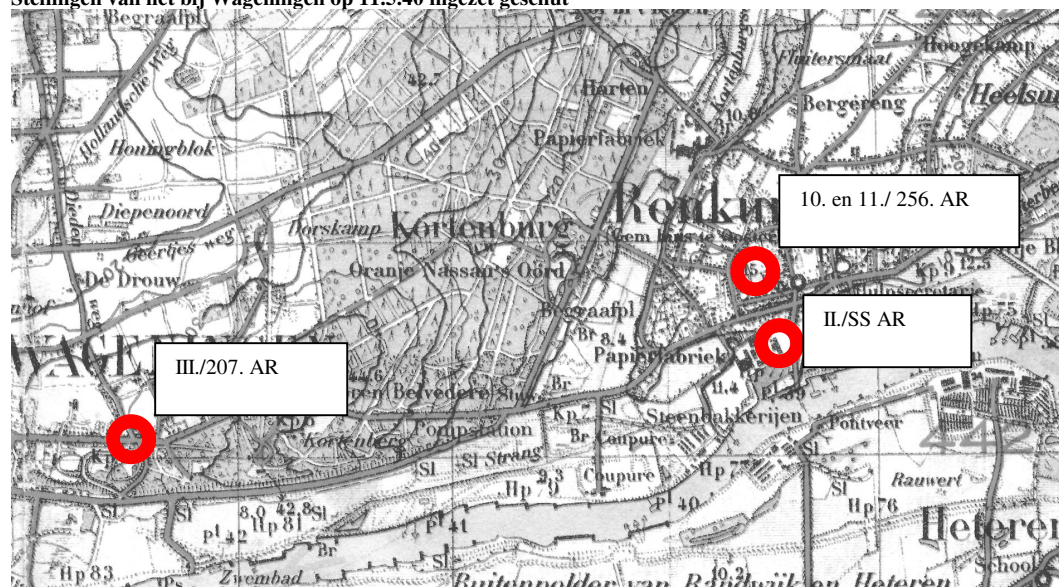
Het geschut van II./SS AR en IV./256. AR (in Renkum) vuurde op afstanden van 7 - 8 km. De afdeling III./207. AR (op de Wageningse Berg) stond bij de kruising Diedenweg - Rijksweg, ongeveer 2,5 km verder west [36]. Deze gevechtsgang werd het geschut als volgt benut [37]:

Tabel 7. Toewijzing artillerie op 11.5.40

Eenheid	Aantal en type	Dracht (km)	Gewicht geschut (kg)	Gewicht munitie (kg)	Vuursnelheid (s/min)	Taak bij 207. ID	Locatie	Inz
I./207. AR	12 st 10 cm le FH 16)	9,225	2.300	14,81	6 - 8	Geen	Ede	Reserve
II./207. AR	12 st 10 cm le FH 16)					Geen	Oosterbeek	Gereedgesteld
III./207. AR	12 st 10 cm le FH 16)					Directe steun aan III/SS "DF"	Wageningen	Ingezet
III./311. AR	12 st 15 cm s FH (lg) 13	8,986	3.000	39,17	3	Geen	Oosterbeek	Gereedgesteld
II./SS AR	12 st 10 cm le FH 18 (mot)	10,675	3.500	14,81	6 - 8	Directe steun aan I/SS "DF"	Renkum	Ingezet
10./256. AR	4 st 15 cm s FH 18 (mot))					Art bestrijding	Renkum	Ingezet
11./256. AR	4 st 15 cm s FH 18 (mot))	13,325	6.300	43,50	4	Art bestrijding	Renkum	Ingezet

Het volgend kaartje geeft de plaatsen van de vuurstellingen bij benadering aan.

Stellingen van het bij Wageningen op 11.5.40 ingezet geschut

Ondergrond: Originele kaart van Elt T.L. Houdret, waarnemer 1-I-15 RA

- 2.5 12 mei - Inbraak**
- 2.6 13 mei - Doorbraak**
- 2.7 14 mei - Achtervolging**
- 2.8 Superieur (2) ?**